ДР. ЛЬОНГИН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ

ЗВІДКИ ВЗЯЛИ СЯ І ЩО ЗНАЧАТЬ НАЗВИ „РУСЬ" І „УКРАЇНА"

У-В-С

УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА
В КАНАДІ

ДР. ЛЬОНГИН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ

ЗВІДКИ ВЗЯЛИ СЯ І ЩО ЗНАЧАТЬ НАЗВИ „РУСЬ" І „УКРАЇНА"

У-В-С

ВІННІПЕГ, МАН., 1917.

УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА
212-214 Dufferin Ave. – Winnipeg, Canada

ЗВІДКИ ВЗЯЛИ СЯ І ЩО ЗНАЧАТЬ НАЗВИ „РУСЬ" І „УКРАЇНА"

ЧИ НАРОДИ І ЇХ НАЗВИ Є НЕЗМІННІ?

Треба вам знати, **що назви країв і народів зміняють своє значінє з ходом історії, з ходом столїть,** а то тому, бо і народи зміняють ся. Нинї нема в Европі нї одного такого народу, які жили за часів Ісуса Христа. Ті славні Римляне (Романі), що жили за часів Ісуса Христа, зникли вже давно, змішали ся з инши ми племенами, розпали ся на чимало народів „романських", як: Італїйцї, Французи, Ішпанцї, Портуґальцї, Провансалцї, Катальонцї, Вальони, Ладинцї, Румуни (Волохи), та Куцовлахи. Лише оден з тих народів (Румуни або Волохи) заховав у себе давну назву „Романі", хоч він і найдальше жиє від давної вітчини Римлян (Італїї) і мова сего народу найбільше зі всіх „романських" мов відбігла від свого давного жерела, т. є. від мови римської (латинської) — а вкінци і крови римської в тих Румунів може є лише яка десята частина, а решта то кров мішана: славянська, ґерманська, тракійська, циганська, мадярська і т. д.

Що більше: нема нинї в Европі нї одного

народу, який жив би яко народ за часів великого князя київського, Володимира Великого, або за часів короля Руси — Данила. Народів німецького, анґлійського, французького, іспанського, італїського, мадярського, чеського, польського і т. д. ще тодї не було. Не **було тодї також нї народу руско-українського, нї московського (російського)**. Були тодї невеликі племена, наче сирий матеріял, наче ті цегли, з яких доперва через сотки лїт поволи-поволи зліпили ся великі, теперішні народи европейські.

От візьмім Німців. Нинї се великий 60 мілїоновий нарід, що вважає себе за одну велику народність, за одно народне тїло, що має одну спільну лїтературу (письменність) і науку, спільну німецьку лїтературну (письменну) мову і велику німецьку державу, до якої тягнуть також Німцї австрійські. А ще тому 40 років, в тих Німців не було такої великої одноцїльної держави, тільки щось около 100 більших і менших державок. А навіть нинї ще кільканайцять мілїонів Німців належить до Австрії, а зо два мілїони до Швайцарії. І ще мине певно з 50 років, заки та решта Німців пристане до великої німецької держави. А тому 900 років у Німців не було нї спільної лїтературної мови, нї спільного німецького духа, нї спільної держави, нї навіть спільної назви. Були лише невеликі племена: Швабы, Саси, Баварцї, Франки і т. д., що не вважали себе за одно, лише тримали ся осібно. Аж по-

воли-поволи, за 900 років витворило ся у них почуте спільности, спільна мова, спільна література, спільний дух, спільна держава, спільна назва „Дейтше", (по нашому: Нїмцї). А одна часть з тих нїмецьких племен, в краю Голяндії, виробила собі осібну літературну мову, осібну державу, осібну назву „Нідерляндців", осібного народного духа — і се вже нинї инша нація, хоч з того самого племінного матеріялу уліплена, що Нїмцї. А витворили ся ті два осібні народи, Нїмцї і Голяндцї з однакових племен-цеголок поволи-поволи через те, що инакша доля була Нїмеччини, а инакша Голяндії, инакші династії панували тут, а инакші там, з инакшими народами стикали ся (воювали і торгували) Нїмцї, а з инакшими Голяндцї, инакший характер землї і житя в Голяндців, а инакший в Нїмців. В тих племен, що злили ся в нїмецьку націю, довгі віки були спільні королївські династиї (зразу саска, потім франконська, потім швабська, ще далї Габсбурґи, а в кінци Гогенцолєрни Прус), були спільні вороги (Славяне, Мадяре, Французи і т. д.), спільні культурні осередки (міста, унїверситети і т. д.), — і вони так звикли до єдности та стілько разом пережили, разом терпіли, разом радїли, разом воювали, разом будували, разом творили, разом писали і співали, що нинї вони оден дух і одно тїло. Нинї всі вони оден нарід — Нїмцї. Цїлком так само було і з Нїдерляндцями, які хоч однакового племінного коріня з Нїмцями, однак через сотки літ инші

мали династиї, инших ворогів, инших союзників, инакше жили, инакше терпіли, инакше творили, з ким иншим воювали — та через се утворили осібного духа і осібне тіло: голяндську народність. А на спомин того, що вони колись були одного коріня з Німцями, їх мова й до нині зве ся „nederduitsch” себто то саме, що по німецьки: „niederduetsch” (се значить: долїшно-німецька мова).

ЩО ЗНАЧИЛО ЗРАЗУ СЛОВО „РУСЬ”?

Ось так само було і з Русинами та Москалями. За часів Володимира Великого було на нашій земли чимало осібних племен. Було у Київі (і лише в Київі та в його близькій околиці) племя „Русь”, а дальше отсї инші племена: Дулїби, на Поділю, Волиняни на Волиню, Бужане над Бугом, Тиверці над Днїстром, Угличі над Чорним Морем, Деревляни на Полїсю, Сіверяне від Днїпра на схід (де нинї міста Чернигів і Полтава), Кривичі і Дреговичі від нашої землї зараз на північ, де є нинї Білорусь, Радимичі і Вятичі на північнім сходї від нашої землї, де нинї Московщина, і т. д. Але нинїшних народів: Русинів, Москалїв і Білорусів тодї не було — бо не було в тих всіх численних давних племен нї одної мови, нї одного духа, нї одної культури, нї одної назви, нї одної держави, нї почутя спільности інтересів. Одні з тих племен навіть не знали про істноване дру-

гих племен, а не то, щоби мали себе за одно тіло. Учені називають ті всі племена „східно-славянськими" племенами, бо займали вони цілу майже східну часть Европи. Ділили їх великі болота, багна, бори, ліси, степи, великі простори — а не лучило їх зразу нічого, крім трохи подібної мови.

Аж злучили їх під одною властию, а властиво під одним мечем і під одним ярмом, воєвничі, сміливі, енерґічні, підприємчиві та притім користолюбні і жадні доходів та praнованя князї з Київа, з племени „Русь" і з династії „Русь". Мечем і огнем, силою і підступом, розбоєм і кровопролятєм втягнули сі київські князї з малого племени київського „Русь" всі сусідні, многочисленні, східно-славянські племена під свою кормигу. Плаваючи Дніпром через дикі степи, а далї Чорним Морем на полудне, у богату і просвічену Грецію-Византію, торгувати і рабувати, ті київські князї з племени „Русь" були і більше освічені, ніж решта східних Славян, і ліпше звичні воювати. Олег, Ігор, Ольга, Сьвятослав і Володимир Великий — всі вони однако воювали по всій східній Европі для підбою, для здираня дани (податку) та для набираня невільників і рабів із покорених, східно-славянських племен. Київська династія „Русь" і київське племя „Русь" панували, дерли дань, брали рабів, рабинь і мечем тримали в послуху підбиті племена цілої східної Европи. Ті племена то корили ся то знов бунтували ся — але кожде осібняком, бо не чули єдности

між собою. І через се програвали, а „Русь" (то є київська династія і київські воєнники-бояре) знов брала їх за чуба.

Довгі літа, яких 200 до 300 років, ішла така борба і племена не покидали своєї осібности, хоч тримала їх спільно в ярмі одна династія з племени „Русь". Аж Володимир Великий і його син, Ярослав Мудрий, доконали великої реформи, що пхнула всю східну Европу на нові шляхи. Вони завели християньство яко свою династичну і урядову віру, завели примусово церковну орґанізацію, завели готову літературну (тодішну болгарську) мову у всій церковній орґанізації, завели монастирі і школи. Се був величезний, ґеніяльний крок. Спільна віра і спільна церковна орґанізація, спільна літературна мова і наука — а зрештою і спільна династія та спільна урядничо-воєнна, боярська, кляса з роду „Русь" доконали зі століттями свого: вся земля завойована племенем київським „Русь стала поволи і собі звати ся „руськими людьми" себто підданим князів з роду „Русь". **Не була се однак назва національна,** бо народу одного, що почував би свою народну „руську" єдність, таки ще не було. **Се була лише назва династична, державно-урядова** — ось так, як примiром нинї назва „Австрія", „австрійський" і „Австрієць". Є династія „австрійська", є держава „Австрія", є люди (горожане) „австрійські" — але **одного австрійського народу** (нації) **нема!** Ось-так була династія „Русь", і її держава звала ся „Русь", а піддані (з ріжних осібних

племен) звали ся „руськими людьми“, **але одного народу „руського“ ані одної мови руської цілком не було, бо опановані „руськими“ князями племена не почували себе ніколи одним народом.** Їх нічого не лучило крім спільного князївського державного ярма, а дальше крім спільної церковної власти і спільної церковно-книжної мови (впрочім мало зрозумілої для народу). І хоч вони всї звали ся руськими людьми“ — то були собі так чужі, як нинї в Австрії Поляки, Чехи, Русини Словінцї і Нїмцї, хоч всї ті народи „австрійські люде“. **„Руського“ почутя народного тодї не було** — був лише меч „руських“ князїв. І лише о стілько була тодї „Русь“, о скілько меч князїв з Київа держав єї. Нарід за нею не стояв — бо княжа „Русь“ се не була держава народна, але держава княжої династії і княжих бояр-воєнників з роду-племени „Русь“. А підбитий нарід став поволи звати ся „руським“ або „Русинами“, **не через якесь почутє єдности** лише з тої самої причини, з якої люди за панщини звали ся „панськими“ або „королївськими“.

Ось-так історична наука нам виказує, що **назва „Русь“ се було зразу імя малого але завзятого племени,** яке жило в Київі. Як князї з сего племени завоювали майже всю східну Европу, то вони **ту свою родинну державу назвали своїм родовим іменем „Русь“** (подібно, як нераз пізнійше пани-дїдичі називали свої села своїм іменем), але бідний нарід з ріжнсх **племен не знав** сеї назви та не чув себе одним

тілом. Кожде племя жило своїм житєм. **Ще дальше і люди з тих ріжних племен стали звати ся „руськими" — але лише в значіню династично-державнім,** бо одного національного духа ще в них не було. Ось-так витворила ся назва „Русь", „руський" і „Русин" — назва не **народна, а княжа** (династично-боярська) **і таке чисто династичне значінє** (а не народне!) **мала вона через кількасот літ, аж до самого упадку староруської княжої держави і до приходу Татар та Ляхів.** Народу руського тоді не було. Були лише племена, які були підданими „руських" князів т. є. були „руськими людьми", які однак не творили одного тіла, ні не було в них одного духа.

ДАВНА „РУСЬ" НЕ ТВОРИЛА ОДНОГО НАРОДУ.

Що населенє староруської княжої держави (ще перед приходом Татар і Ляхів) цілком не творило одної руської нації (народности) і не мало одного народного духа — на се тьма-тьменна доказів: До часів Ярослава Мудрого кождий „руський" (київський князь мусів вести вічні війни з підбитими племенами ,які не хотіли двигати „руського" (се є: київсько-княжого) ярма. Як же тілько Ярослав Мудрий розділив зліплену так тяжко „руську" державу між своїх синів, то вона вже ніколи не злучила ся назад в одно, бо не було в населеню старо-

руської держави тої внутрішної сили, що пре нарід до сполуки в одну державу — не було одного народного (національного) духа. Потомки Ярослава Мудрого, „удільні князї", хотїли мати кождий свій осібний „удїл", а їх бажанє сходило ся як-раз з почуванями їх підданих, бо кожде племя бажало жити осібним житєм. І хоч всї ті численні князї і князики звали ся руськими князями (бо походили з роду „Русь") та хоч вони звали своїх підданих з ріжних племен „руськими людьми", однак жерли ся між собою так, наче цїлком чужі собі люди — бо справдї їх землї були собі чужі і не почували одного духа між собою. Ось так князь Андрій Боголюбський із міста Суздаля, що лежало далеко від нас на північний схід, в землї Радимичів і Вятичів (т. є. в нинїшній Московщинї), напав на Київ і зруйнував його так страшно, як не зруйнували його опісля нї Татари, нї Ляхи. А прецїнь і той суздальський князь, Андрій Боголюбський, звав ся „руським" князем, і його суздальські люди (предки Москалїв) звали ся руськими людьми, і зруйнований ним Київ звав ся „матїрю руських городів"! Чогож сей „руський" князь руйнував „руський Київ (столицю своїх княжих прадїдів) і мордував „руських" Київлян гірш Татарина або Ляха? — Бо і він „руський князь" зі Суздаля, і його „руські люди" з Суздаля цїлком не чули ся заодно з руським Київом і з „Русинами", котрі заселяли Київ. Мимо спільної, династично-державної наз-

ви „Русь", одідиченої по князївських прадїдах з Київа, отсї „русскіє люди" з Суздаля-Московщини глядїли на „руський" Київ як на чуже вороже місто, яке вони без милосердя знівечили і зрівнали з землею.

Або послухаймо, що каже нам історія про заходи галицько-руського короля Данила Романовича, коло збудованя його „руського" королївства. Що робив цїле своє житє Данило Романович, той розумний, енерґічний та людяний володар Галичини і Волинї? — Ото вічно покоряв він ріжні кути своєї держави, де вибухали бунти підданих, що не хотїли належати до його великої руської держави, лише хотїли творити собі свої осібні, малі племінні державки чи громади. І чого дожив сей славний король Данило? Дожив того, що як прийшли Татаре в лїтах 1224 і 1239, то його власні „руські піддані" (особливо з Подїля) самі покинули його „руську" державу та пристали під власть Татарів, ще й назву „руські люде" перемінили так легко, наче рукавиції, на назву „татарські люде". З того ясно виходить, що се населенє вважало навзу „руські люде" не своєю, не народною, але державно-княжою. Доки ті Подоляне були в ярмі у князя Данила з роду „Русь", доси вони були „руські люде"; прийшли-ж вони під ярмо Татарів, так стали звати ся „татарськими людьми". Видко — назва „Русь" не була їм рідною і вони не творили ще одного, руського народу з иншими „руськими людьми" (тодїшними Га-

личанами, Волинцями, Поліщуками і т. д.). **Почутя національного загалом тоді ще не було**, не лише у наших предків, але таксамо і в инших европейських народів. Було лише громадське або племінне, яке не сягало поза громаду або племя, а тодішні держави (от як примірои „Русь"), що обіймали нераз навіть богато племен, були лише державами княжими, династичними, а цілком не народними.

Найліпшим доказом на се, що давна, княжа **держава „Русь" се була чисто-династична ліпянка чужих собі по духови племен,** були події з перших нападів могольських (татарських). „Руські" землї цілком не спішили ся ставати спільно до борби з Моголами. Ще полуднево-руські князї з тих князївств, що нинї творять Русь-Україну, ішли разом в купі (тай то не дуже!). А північно-західні рускі князї (з нинішної Білоруси) та північно-рускі князї (з нинішної Московщини) цілком не журили ся тим, що діє ся знашою південною Русею та цілком не спішили їй з підмогою. Кожде „руське" князївство дбало лише за себе, а не почувало потреби помагати другим „руським" князївствам — хиба, що близько споріднені князї (брати, то-що) помагали оден другому **з фамілійних** (а не національних!) причин. Загалом в часї першого приходу Татарів (в роках 1224, 1239 і 1240) у населеня тодішних „руських" князївств **цілком не було почутя національної єдности ні почутя спільної національної долї.**

Аж прихід Моголів (Татар) до східної

Европи і ті події історичні, які наступили на землях давної Руси наслідком татарського приходу, дали початок до того, що всі дрібні **східно-славянські** („руські") **племена стали лучити ся в три головні купи** (ґрупи), з котрихто ґруп поволи стали творити ся три великі, осібні „руські" народи: українсько-руский, білоруский і московско-руский.

ЯК ЗРОБИЛИ СЯ ТРИ „РУСЬКІ НАРОДИ?

Прихід Моголів неоднаково поділав на ріжні части стародавної княжої Руси. Полуднево-руські князївства (над Дніпром, Дністром і їх допливами т. є. на землях нинїшної Руси-України) зістали майже цілком знищені, бо се був край малолїсний, степовий та відкритий до чорноморських, травистих степів, на яких розбрили ся Татаре. Лише в більше залїсеній Галичинї держало ся ще сяк-так галицько-руське князївство. Північно-західні, руські князївства (нинїшна Білорусь), у безконечних багнах і пущах лїсових над рікали Припетею, Двиною і Німаном, ще й до того заслонені з полудневого сходу від Татар Русию-Україною, не зазнали татарського лиха цілком. — А північно-руські князївства (нинїшна Московщина) зазнали біди лише в части, при першім приходї Татарів. Перша туча Моголів захопила північно-руські князївства т. є. пізнїйшу Московщину лише боком, бо головна могольска сила звалила ся на південно-руські князївства (т. є. на

Русь-Україну).

Тай опісля цілком инше було відношенє Татарів до північно-руських князів, а лише до південно-руських земель. Ті Татаре, що осїли над рікою Волгою, в сусїдстві Московщини (зараз на схід від Москалїв), скоро покинули скотоводський, степовий спосіб житя і свою давну воєвничість, бо в тамошних, доволї лїсистих сторонах не було просторих травистих степів та треба було брати ся за управу рілї. Хани (царі) тамошних Татарів, що мали свою столицю в містї Казани над середущою Волгою, панували вправдї над північно-руськими (московсько-суздальськими) князями, але не нищили їх землї. Між Московщиною а казанськими, мирними Татарами зацвила торговля і взаїмні сусїдні зносини, через які предки Москалїв чимало переймили від Татарів в мові, одежи, звичаях, родиннім житю, в крови і в державнім ладї.

Ось так жила Московщина сотки лїт у мирних, пiдданьчих відносинах до казанських Татарів — тодї, коли південно-руські землї (Русь-Україна) вели з чорноморсько-кримськими Татарами борбу на житє і смерть.

Чорноморсько-кримські Татаре, що осїли на полудне від Руси-України, у степах над Чорним Морем і на півострові Крим, не залишили свого кочового і воєнного житя. Навпаки! Розлогі і трависті, чорноморські степи піддержували у них скотоводське, кочуюче житє, а воєвничість кримських Татарів зросла навіть через се, що в 15 столїтю вони підпали під

зверхну власть турецького султана і пристали на могамедансьду віру. Турки, і загалом Могамеданції, потребували богацько невільників, невільниць та янїчарів. От і Татаре з Криму нападали рік-річно на Русь-Україну, нищили єї, рабували, а людий брали в полон та продавали через Чорне Море в турецько-магомеданські землї або платили турецькому султанови дань нашими людьми-невільниками. Через се південно-руські землї (т. є. наша Русь-Україна) були через кількасот лїт у вічній війнї з Татарвою, що ослаблювало нашу країну, нищило добробут наших предків, здержувало розвій нашої культури та підорвало наше державне житє.

Ось-так, зараз по приходї Татарів до східної Европи, зачинають зарисовувати ся ясно згадані три ґрупи „руських" земель: північно-руська (московська), західно-північно-руська (білоруська) та південно-руська (українська). **Зачинають народжувати ся три народности „руські":** московська, білоруська і українська. Родять ся ті **три осібні народи** в той спосіб що дрібні і многочисленні князївства „руські", розкинені на величезнім просторі східної Европи, зачинають гуртувати ся довкола трех осібних осередків (центрів). Тими осередками були: на півночи князївство московське і його столиця місто Москва; на полудни князївство Галичина з містом Львів, а опісля (коли Галичину надто присїли Ляхи) Україна з містом Київ; на північнім заходї (на Білоруси) князївство Полоцк, а опісля князївство литовське з містами Полоцком та Вильною. **Вже навіть пе-**

ред приходом Татарів можна потрохи помітити ті три ґрупи: південно-руські землї, над Дністром, Сяном, Бугом і Дніпром гуртують ся по трохи (по знищеню Київа Андрієм Боголюбським) коло Галича; білоруські князївства тримають ся якось осібняком та лучать ся довкола Полоцка і сватають ся з сусїдною (від заходу) Литвою; а північно-руські князївства, над Окою, Волгою і рікою Москвою, гуртують ся зразу довкола Суздаля, а опісля около Москви. Вже й тодї замічає ся **ріжниця в мові** тих трех „руських" ґруп: хоч по всїх „руських" земляx писано одною церковною, староболгарською (отже чужою!) мовою, однак тодїшні „руські" письменні люде зачинають примішувати до сеї книжної мови і свої народні слова та народні форми (види слів): південно-руські письменники домішують слова і форми зі свого, рідного, українсько-руського язика; білоруські зі свого, а московські знов зі свого. Зачинають творити ся три осібні церковно-книжні, лїтературні мови: на Руси-Українї инша, на Білоруси инша, а в Московщинї знов инша. Пень їх був спільний, хоч і чужий — староболгарський, але нащіплено їх трема відмінними **народними** мовами: галицько-українською, білоруською та московською. По приходї Татарів ріжниця тих трех ґруп стає — як сказано — цїлком ясною, **бо прихід Татарів пхнув ті три ґрупи на три ріжні історичні шляхи,** через що кожда з тих трех ґруп стала розвивати ся осібно, серед окремих відносин.

ЯК ЗЛОЖИЛО СЯ ЦАРСТВО МОСКОВСЬКЕ І НАРІД МОСКОВСЬКИЙ?

„Руські” князївства **на півночи,** наслідком сусідства казаньских Татарів, зложили ся поволи в одно сильне, московське царство. Діяло ся се в той спосіб, що „руські” князї із міста Москви, вдаючи перед казаньскими ханами дуже вірних пілданих ханських, використовували неласку ханів успротив инших північо-руських князїв (з Мурома, Рязаня, Володимира над Клязмою, Твеару, Костроми і т. д.), аби при помочи казаньских ханів загортати в свої руки всї сусїдні княжі „удїли”. Таким способом всї північно-руські князївства опинили ся поволи в руках князїв з Москви і в той спосіб повстала московська держава. Від тепер зачинає ся правдива істория **московського народу** (не лише московських князїв), бо московські князї, згорнувши в своїх руках всї північно-руські землї, задумали визволити ся від зверхности казаньских Татарів **при помочи своїх підданих.** І населенє московської держави радо пішло за покликом московських князїв воювати казаньских Татарів, бо тим способом звільняло ся воно від тяжкого „ярлику” — дани, яку мусїло платити ханови, а до того у богатих казанських Татар було подостатком добра для воєвничого рабунку. По кількадесять-лїтних війнах московські князї побороли вкінци казаньских Татарів і завоювали Казань, а самі прозвали ся „царями” т. є. приняли той сам титул, яким **вони передше титуловали казаньских ханів.**

В тих-то війнах з казаньскими Татарами населенє північно-руських земель вперве почуло єдність своїх, власних, народних інтересів і так зродив ся московський, народний дух і московська народність. Від столиці Москви прозвала ся та земля Московщиною, а населенє еї Москалями, Москвитянами, „московськими людьми". Попри се однак не загибла в них і стара, династична, княжа назва „рускіє люді", а часто вживала ся і назва „царскіє люді".

ЯК ЗЛОЖИВ СЯ НАРІД БІЛОРУСЬКИЙ?

Инакшими шляхамін зложили ся народности: українсько-руська і білоруська. Як уже в горі сказано, **білоруські** князївства не зазнали татарського лиха. Живучи в сусїдстві з Литвою, вони і воювали і дружили ся з Литвою та сватали ся з литовськими князями. В тім часї, як на Русь найшли Моголи, Литва (що лежить зараз на захід від Білоруси) стала лучити ся в одно сильне князївство. Стало ся се тому, бо на Литву натискали з заходу дуже воєвничі, німецькі рицарі (ц. зв. Хрестоносцї), і литовські князївства лучили ся в купу для оборони від Німцїв. Доконали сеї злуки литовські князї: Міндове (сучасник і сват нашого Данила) і його син Ґедимін. Ставши князем одної сильної Литви, Ґедимін кинув ся на дрібні, сусїдні князївства білоруські (Полоцк, Вітебск, Смоленьск, Міньск, Новгородок литовський і т. д.) та, завоювавши їх, назвав ся „великим князем

Литви і Руси". Однак литовські князї не встояли против сильнїйшої „руської" (а властиво: білоруської) культури. Поженивши ся з білоруськими княжнами і ставши жити серед Білорусів, литовські князї охрестили ся на руську, православну віру і прийняли білоруську мову та білоруське письменство. Вони стали небавом справдї Білорусами, а їх „литовська" держава стала **властиво білоруською** державою, заселеною переважно Білорусами (потомками давних племен: Кривичів і Дреговичів), з білоруською урядовою мовою і білоруським письменством. Мала вона двох ворогів: одного т. є. Нїмців, з заходу, а другого, т. є. Москалів, з північного сходу. З ними та білорусько-литовська держава вела безнастанні війни о пограничні землї. Чужинцї (Нїмцї, Москалї, Поляки і Русини-Українцї) звали єї „Литвою", а єї населенє „Литвинами", хоч се населенє було переважно білоруське. Чужинцї надавали населеню імя пануючої, литовської династиї (подібно, як се дїяло ся передше з Русию). Саміж Білоруси звали себе або „Литвинами", або таки по давньому „руськими людьми", свою білоруську мову прямо „руською" мовою, а своїх князів з литовського роду „князями Литви і Руси".

ЯК СКЛАЛА СЯ УКРАЇНСЬКО - РУСЬКА НАРОДНІСТЬ?

Українсько-руська народність склала ся

знов инакше, а іменно у боях з кримськими Татарами і з Ляхами. Прихід моголів знищив південно-руські князівства майже до тла. Одиноке південно-руське князівство, що заціліло, — Галицька Русь, доживало свого віку, прозвавши ся на знак своєї безсильности „Малою Русию". Тодішні галицькі князі підписують ся титулом: „князь і дідич Малої Руси". Виходить з того, що **„Мала Русь" се була назва самої лише Галичини, зараз по татарськім погромі.** Небавом ся „Мала Русь", докінчила свого віку; завоював єї Казимир Великий, король Польщі. Инші південно-руські землї (Київщина, Поділє і Задніпрянщина) підлягали прямо Татарам, доки їх не підбили „великі князї Литви і Руси" (т. є. князї литовсько-білоруські) під свою руку. Ось-так віденна Русь, що була властивим осередком давної, староруської, київської держави, **встратила в 14-ім столїтю цілком свою політичну, державну самостійність.** Таке лихо не стрінуло тоді ні Московщини ні Білоруси, бо хоч і ті краї підпали трохи під чужу власть (Татар та Литви) — все таки однак заховали свою державну орґанізацію. Одна лише Русь-Україна, зруйнована страшно Татарвою, підпала в цілости під чужу, державну кормигу: татарську, а опісля литовську і польску. У наших предків не стало ні своїх князїв, ні своєї державної орґанізації. Коли-ж в р. 1569 між Литвою а Польцею станула умова в Люблинї (т. зв. „люблинська унія"), тоді і решту тих південно-руських земель, які належали ще до Литви (Поділє, Київщина, Полїсє і т. д.) при-

лучено до Польщі. Ось так наслідком татарського розгрому уся Русь-Україна опинила ся в руках Польщі.

Від тепер зачинає ся на цілій лінії борба Руси-України з Польщею, **в якій то творять ся українсько-руська народність,** українсько-руське народне почутє. Мешканці Київщини, Поділя, Волині і Галичини, які доси звали ся вправді „Русинами", однак не почували ся до народної єдности, — під напором Польщи і католицтва стали почувати ся одним тілом і одним духом. **Спільна недоля і спільне лихо,** що грозило з заходу від Польщи а з полудня від Татар, **злучили їх в одну народність, яка звала себе зразу по давньому „руською", опісля-ж „українською", а яку нинішні учені звуть „українсько-руською".** — Як вона зродила ся? — Дуже просто: всі мешканці південно-руських земель мали однакову „руську" віру, однакову книжну, руську" мову, (мішану з староболгарської і з народної, українсько-галицької), однакову народну мову, однакові звичаї і однакову долю. З полудня грозила їм вічно Татарва, з заходу сунуло польське панство і польські ксьондзи, несучи політичну і панщизняну неволю та понижене „руської" віри і мови.

От і південно-руські люде (з Поділя, Галичини, Волині і з найбільшої південно-руської землї — України) стали почувати ся одною цілостию: разом боронили ся вони від Татарів, разом терпіли вони від Ляхів, разом ненавиділи ляцьких панів і ксьондзів, разом закладали „руські" школи против ляцьких, разом писали

„руські" книжки против ляцько-езуїтських, вкінци разом воювали против Польщі під проводом українських козаків. Ось-так через спільну долю і недолю, через спільне, кількасотлітне, народне житє, через спільні школи і книжки, (т. є. через спільну культуру), та через спільну народну мову витворила ся народність наша — українсько-руська, що звала себе сама прямо „руською" або „українською". (Звідки взяла ся назва „Україна", се розкажемо ще опісля).

ТРИ „РУСЬКІ" НАРОДИ.

Ми розповіли тут на основі **наукових дослідів учених істориків** (а не на основі брехливих **видумок,** придуманих заплаченими **урядовими** російськими письмаками), як **з давних, східно-славянських** (т. зв. **„руських) племен зродили ся поволи три осібнї народности,** а то **в** той спосіб, що давні, малі осібні, „руські" племена-князївства стали лучити ся довкола трех осередків в три більші, національні ґрупи: українсько-руську, московсько-руську і білоруську. Кожда з тих трех ґруп заховала зразу давне київсько-княже імя „Русь" та кожда так себе дальше прозивала, через що імя „Русь" ставало поволи для всіх трех ґруп з'осібна їх **народним** іменем. Ось-так Русини-Українцї звали себе „Руськими", а свою мову „руською" **мовою,** але не називали так анї Білорусів анї **Москалів.** Білорусів звали наші предки **„Литви-**

нами" або поліщуками", а їх мову литовською — а мешканців північно-руських земель звали Русини лише „Москалями", а їх мову „московською". Таксамо Біло- Русини: свою мову звали вони „руською", а мешканців Московщини називали лише „Москалями", а їх мову „московською". Вкінци Москалї звали себе або „московськими людьми" або таки „русскими людьми", а свою мову, русскимъ языкомъ" — але ніколи не називали так ні Білорусів, ні наших предків, Русинів. Білорусів звали Москалї „Літовцами", а нас Русинів, звали вони або „Черкасами" (від козацького міста на Україні, Черкас) або Українцями або вкінци „хахлами" — а ніколи не називали нас „русскими". Виходить з того, що **кождий з тих трех народів „руських" присвоїв собі сам старе династичне „руське" імя, а не признавав сего імени двом другим „руським" народам.** Се знак, що всї ті три народи „руські" почували добре свою національну окремішність і добре то розуміли, **що вони не оден нарід** — як се баландять тепер урядові Москалї а за ними наші змосковщені Юрки". — Москалї, Білоруси і Русини-Українцї почували добре, що вони є три осібні народи, мимо спільно-одідиченої, княжо-династичної назви „Русь".

ЯК НАЗВА „РУСЬ" ЗМІНЯЛА СВОЄ ЗНАЧІНЄ?

Назва „Русь" і „руський" протягом кількох віків змінила отже аж два рази своє давне

значінє, а прибрала вкінци аж три нові значіня. В **найдавнійших** часах ще перед княженєм Олега, Ігора та инших „великих" київських князів, назва „Русь" означала лише мале київське **племя** і малу територію (землю) сего племени, на кілька миль довкола Київа. **Опісля**, по завойованю майже **цілої** східної Европи „великими" київськими князями (Олегом, Ігорем, Ольгою, Сьвятославом, Володимиром Великим і Ярославом Мудрим), назва „Русь" розширила ся на **цілу велику державу сих князів**, та їх потомків, яко назва ненаціональна, але **династично-державна**, при чім поодинокі племена заховали свою племінну осібність та змаганє до племінної окремішности. **Ще дальше**, по приході Татарів до Европи, коли східно-славянські племена наслідком природних і історичних причин стали гуртувати ся у три осібні народи національности — тодї назва „Русь" і „руський" знов перемінили своє значінє. Ся давна, племінна, а потім державно-династична назва зістала принята через привичку **всіма трема** новоутвореними „руськими" народами яко назва **національна** (народна кождого наорду з'окрема. В той спосіб назва „Русь" і „руський" враз з розвоєм історії східної Европи, не лише змінила своє значінє з вузько-племінного на широке, велико-державне значінє, але ще дальше, з династично-державної назви перемінила ся у національну назву, аж трех осібних народів, неначе розщіплюючи ся на троє, між три осібні національности. Яко національне імя аж трех окремих народів, назви „Русь" і „руський"

зискали аж три окремі значіня: на півночи, у Московщині, слово „русский" стало значити стілько, що московський; на полудни, у Галичині і на Україні, слово „руський" стало значити тілько, що галицько-український (українсько-руський); вкінци на Білоруси слово „руський" стало рівнозначне з „білоруський".

Ось-такий був розвій значіня слова „Русь" і „руський". Назва місцева, племінна, що пішла з Київа (недаром сказано в т. зв. літописи Нестора: „матір руських городів"!), розширила ся з ходом століть на великі простори східної Европи і прибрала вкінци три важні національні значіня. Слово „руський", що повстало на полудни східної Европи (в нашім Київі), в непамятних, передісторичних часах, перенесло ся зі столітями аж на три великі славянські народи східної Европи.

„Руським" народом став звати ся не лише той нарід, що повстав із племен споріднених київській Руси, (то значить не лише наш, українсько-руський нарід), — але також два, далекі від Київа і з київською Русию племінно неспоріднені народи: московсько-русский і білоруський, при чім Москалї стали писати се слово по свому, з двома **„сс"**, а Русини-Українцї по свому, з одним мягким **„сь"**.

Виходить з того, що лише наша Русь-Україна є властивою (сказати-б так: правною, справедливою) дідичкою давної назви „Русь", бо лише наша Русь-Україна є племінно, языково і національно споріднена з давною, київською „Русию". Натомість і Московщина і Білорусь

позичили собі нашу давну назву; Властиво-ж **Московщина присвоїла собі нашу давну назву, загарбала нам наше давне, політичне, державне імя — і то навіть загарбала нам його цілком сьвідомо і з політичним пляном.** А який се був той московський плян про се розказано ще буде дальше.

ЧОМУ ВИТВОРИВ СЯ НЕ ОДЕН, АЛЕ АЖ ТРИ „РУСЬКІ" НАРОДИ?

Ось-так витолкували ми на основі історії, як повстала московсько-руська народність через борбу північно-руських земель з казаньским ханством о независимість, народність білоруська через згуртоване білоруських племен під властию Литви, і народність українсько-руська через борбу полуднево-руських земель з кримським ханством і з Ляхами о независимість. Чомуж однак — спитає дехто — всї ті три народности не почували „руської" єдности національної **проміж собою,** хоч усї звали ся „руськими"? — Що в давних часах староруської, княжої держави східно-славяньскі племена над Днїстром, Бугом, Сяном, Днїпром, Припетю, Двиною, Окою, Волгою, Москвою і т. д. не почували між собою національної єдности, се річ цілком зрозуміла. Княжа держава, звана „Русию", була тим племенам чужа, не своя, а бодай рівнодушна. А до того ті племена жили на таких величезних просторах землї тай віддїлені були від себе такими пущами, багнами рі-

камі і т. д., що цілком зрозуміла річ, коли вони себе не знали, не вживали однакової мови тай не почували ся одним **руським народом** — лише вважали себе „руськими”, т. є. київсько-княжими „людьми” (підданим). Чому-ж однак опісля, як через борбу з сусїдами-ворогами став витворювати ся в тих „руських” пленах дух національної єдности, — не повстала з усїх тих племен одна величезна „руська” нація, але повстали аж три окремі „руські” нації? **Чому серед усїх східно-славянських („руських”) племен не витворив ся оден, спільний національний дух, але аж три окремі національні душі?** Ось-так може подумати собі неоден читач. Отже на сї питаня відповідь така:

Многочисленні, східно-славянські племена, що належали колись до староруської, княжої держави — як було сказане вже — розкинені були на величезних просторах, відділені були від себе непроходимими борами і багнами, не стикали ся, не знали ся та не говорили одною мовою, лише численними нарічями, котрі здавен-давна творили три осібні нарічеві ґрупи (громади): полудневоруську, північно-руську і білоруську. **Вже сама величезна просторонь,** яка ділила Галич і Київ від Москви або від Полоцка, чи знов Полоцк від Москви, **вистарчала, аби на тім великім просторі землї утворили ся аж три народи, а не оден.** Люде з Галича і Київа стикали ся з собою дуже часто, але Галичанам або Києвлянам рідко коли доводило ся стискатись з жителями далекого Полоцка або ще дальшої Москви — **таксамо рі-**

дко (а навіть рідше!), як з жителями польского Кракова чи Варшави, чеської Праги, чи німецького Відня. На таксамо за великім просторі землі, який у східній Европі займають лише три „руські" народности, в західній Европі живе аж **кільканайцять** великих народів. Нема на світі одного народу, котрий заселював би так великі простори, як зі Львова і з Київа до Полоцка або до Москви.

Через таку величезну віддаль від полудня до півночи перш усего инша цілком природа Московщини ніж Руси-України. Московщина се край надто зимний, порослий шпильковатими борами, сумний і понурий. Инший там клімат, як у нас, инші дерева, инші ростини, инші звірі, инше житє — отже і люде там инші: инша в них господарка, инший характер (успосбленє), инші звичаї, инша мова і т. д. Наша Русь-Україна натомість се найтеплійша часть східної Европи, переважно малолісна і степова (Поділє, Україна над Дніпром і Чорним Морем) та соняшна, а природа у нас більше полуднева і ліси у нас переважно листкові, звірі відмінні: инший в наших людий характер, инші звичаї, ише житє, инша мова і будова тіла (голови, лиця та-що) також инша, ніж у Москолів, на півночи. Наші Русини-Українці переважно чорняві або знов біляві — Москалі переважно рижі (рудаві). У наших людий звичайно гарний, „козацький" вус; у Москалів патлаті, рижі бороди. У Русинів-Українців звичайно гарний ніс: тонкий, простий, вірлиний (трохи горбатий) або часом „пиркатенький"; у Москалів ніс грубий,

низький, розплощений, наче-б придавлений змалку якою каменюкою — могольсько-фінський. Русини-Українці звичайно кароокі, в Москалів очи сиві. Русини-Українці звичайно рослі і стрункі (як полудневі Славяне); Москалї низькі, присадкуваті, наче Моголи. В Русинів гарне, подовгувате лице; Москалї широколиці, з вистаючими кістьми на лицях — знов наче Моголи. Русини веселі, співучі, мягкосердні та горячекровні. Москалї понурі, мало співучі, у поведеню і звичаях грубі та повільні. Русини з природи мають велике почутє краси: до співу, вишивок, убору, рисунків і т. д., а у Москалів почутя краси майже неслїдно. Все у них просте, грубе, неотесане, півдике. Русини люблять дуже чистоту, охайність — коло себе і коло хати; Москалї неохайні коло себе і хати їх наче кучі. У Русинів житє родинне дуже людяне: женщина рівна мущинї і має поважанє у людий, а діти можуть мати також свою волю чи при виборі занятя, чи при женячцї, чи в відношеню до родичів. У Москалів инакше: жінка се рабиня мущини, а таксамо дїти слїпо підлягають необмеженій самоволи батька. У Русинів сильне почутя свого „я" у кождої одиницї; кождий Русин стремить до посїданя власного ґрунту. Инакше у Москалїв: почутя особистого „я" у Москалів забите, приголомшене. Через се у них по нинїшний день селянин не має власного ґрунту, лише весь ґрунт належить до т. зв. „общіни" (громади), яка що кілька лїт робить „передел" (т. є. „переділ") орної землї між родини, що належать до общі-

ни. Рільна господарка у Русинів стоїть високо, у Москалів дуже низько. Звичаї у Русинів делікатні, людяні — у Москалів грубі. Загалом Русин звик до волі, людяности, пошанованя чужої думки і волї — Москаль противно. Одним словом: **цілком инша культура у Русинів — европейська, а инша у Москалів — азійська.**

Московщина і Русь-Україна се два инші світи, **бо Русь-Україна стояла раз-враз у близьких і постійних зносинах з культурними краями полудневої і західної Европи** (Візантією, Грецією, Німеччиною, Чехією і т. д.). Натомість далека **Московщина,** за непроходимими борами і багнами та за сотками миль, **цілком не стикала ся з західною Европою,** а стикала ся лише з азійськими пришелцями, казаньскими Татарами, і від тих Азіятів переймили азійську культуру (а валстиво азійську некультурність). **Через сотки літ Русь-Україна підлягала цілком иншим природним впливав ніж Московщина.** Ось через се давні, полудневo-руські (українсько-руські) племена зложили ся в цілком відмінне, національне тіло, ніж північно-руське (московське) населенє — таксамо, як цілком инакше дерево виросте на ґрунті північнім, пісковім і неуправленім ніякою культурною наукою, а цілком знов инакше на ґрунті полудневім, урожайнім і управленім культурними руками.

Зрештою і мова тих полудневих племен з яких зложила ся українсько-руська народність, **з найдавнійших** часів відмінна від мови тих північних племен, що були предками Москалів,

Найдавнійша київська літопись (т. зв. „Несторова Літопись") пише, що поселені на північи племена Радимичів і Вятичів (т. є. предки Москалів) походять „отъ Ляховъ", значить — з такого самого коріня, як Ляхи. Се до нинішнього дня слїдно на мові Москалів. У Москалів тьма-тьменна слів і форм (словних видів), які є в ляцькій мові, от-як слова: изба (izba), огромный (ogromny), хохолъ (chochoł) і т. д. Крім того і вимова московська зближена дуже до ляцької. На примір: „ѣдь на лѣво" (читай: єдь на лєво" — jedź na lewo), „въ лѣсѣ" (читай „в лєсє" — w lesie) і т. д., а кожде „в" на кінци слова читає ся як „ф" (так само, як кожде польське „w" на кінци слова), кожде „г" читає ся як наше „ґ" (в польськім „g"), вкінци „и" читає ся як наше „і" а „ы" як наше „и", — що відповідає цїлком польським звукам: „і" і „y" (на примір: „ходилъ", читай: „хадїл" — chodził; „зима", читай „з ї м а"; высокій", читай „високій" — wysoki і т. д.). Вкінци московська мова аж кишить від слів татарських і фінських — тодї, коли в нашій мові слів фінських цїлком нема, а татарських дуже мало. Крім того слїдно на нашій мові (у словах) впливи грецькі, турецькі, кавказькі, полуднево-славянські, західно-славянські, румунські, мадярські і горішно-німецькі. Тих впливів нема натомість цїлком у Москалів, бо Москалї не стикали ся з тими европейськими народами — лише стикали ся з Фінами і Татарами. Ось-так через сусїдські, культурно-язикові зносини і впливи здавендавна иншим шляхом творила ся і розвивала

ся наша, українсько-руська мова, а цілком иншим мова московсько-русска.

Вкінци цілком инший був здавен-давна і політичний устрій і соціяльний (клясовий) лад у Московщині, а инший на нашій Руси-Україні. За давних, княжих часів на Руси-Україні велике значінє мала воля народа — народне віче. Народне віче скидало нераз князів у Києві. Могучий Данило з трудом лише держав у послуху непокірні народні маси, привичні до свободи. По приході Татарів і по завойованю нашої Руси Польщею, стремлінє до волї ще більше зросло у нас. Татарський погром знищив руські княжі і боярські (панські) роди на великих просторах Поділя і України, т. є. тих наших земель, що лежали близше до чорноморського степу. Через татарські набіги довгі часи не сміли там оселяти ся пани руські, нї польскі. Натомість оселяли ся там відважні та свободолюбні наші селяне, що утворили осібний свободолюбний стан — козацтво. Отсе наше козацтво, зложене з утікачів-еміґрантів із цілої нашої Руси-України від Дніпра аж по Сян і Буг, мало величезний, революцїйний вплив на весь наш нарід. Наше українське козацтво мало наскрізь демократичний, републиканський устрій. Всї власти походили з народного вибору і про все рішала народна, козацька рада. На Запорожській Січи панувала повна рівність політична, маєткова і станова. До сего ідеалу стремів весь наш нарід, бунтуючи ся раз-враз против Польщі і против панів — не лише польских, але і своїх. А навіть у тяжкім польскім ярмі

все таки була в деяких напрямах велика свобода: можна було закладати руські, чи які инші школи, бурси, друкарні і т. п., де лише хто хотів, можна було писати і друкувати всякі книжки, навіть против Поляків, против латинської віри, против панів і ксьондзів і т. д.; чоловіка з роду шляхотського (чи він Лях чи Русин) міг судити лише шляхотський, виборний суд, міщанина лише міщанський, виборний суд, а козака лише козацький, виборний суд (хлопів-підданих судили їх пани-дідичі); шляхтич-Русин мав такі самі права, політичні, конституційні права як шляхтич-Поляк, міг збирати ся на „сеймики”, їхати на сойм, вибирати короля, ухвалювати на соймі закони, кричати „нє позвалям” і т. д. В Польщі була конституція — хоч шляхотсько-панська, але все таки конституція. Як в низших верствах нашого народу Запорожська Січ і козацький лад — так знов у висших верствах нашого народу шляхотські вольности виробляли любов до особистої і політичної свободи. Загалом вся наша, українсько-руська історія так складала ся, що у нашого народу виробляла ся любов свободи, демократизм і републиканський, народоправний дух.

Инакше цілком у Московщині. Від коли про московські землї згадує історія (перша згадує про них київська т. зв. „Несторова Лїтопись”), від тодї там панували темнота і неволя. „Руські” князї з Києва завоювавши північно-славянські та сусїдні їм, фінські племена, правили ними самовладно, не питаючи їх о народну во-

лю. Темні племена корили ся їм. Коли потім Московщина підпала під зверхність казаньско-татарських ханів (царів), дух рабства і неволї ще глибше вкорінив ся у населенє Московщини. Півдикі та жорстокі Татари принесли з собою із середної Азиї свої жорстокі обичаї і свій самовладний устрій, а московські князї скоро перейняла від татарських ханів їх жостоку самоволю супротив пiддданого народу — бо князям се було на руку. Непошанованє чужої думки і волї, нехтованє жінок, самоволя батька над дітьми, уживанє нагая на людий, та непошанованє людського житя і майна московськими князями — все те за приміром Татарів глубоко вкорінило ся у Москалів. Нарід переймив ся духом рабства, сліпо та без протесту зносячи боярську (панську) і княжу самоволю. Москалї спокійно зносили нагаї, спокійно зносили, як вирівано людям язики, виколювано очи, по рабськи клонили ся найдикшим звірям на царськім престолї. „Цар-батюшка" став для них неначе Богом на земли, якого самоволи треба сліпо корити ся. Наскрізь азійський деспотизм (цїлком самовільне панованє монарха, що не знає ніякої законної межі) панував у Московщинї сотки років. А разом з неволею полїтичною панувала неволя духа і неволя думки, релїґії, друку, школи. Вірити мусїли люде під карою смерти лише в то, що позволив цар чи там московський патріярх, іменований царем. Друкарень нї шкіл не вільно було закладати, а навіть нїхто їх не знав. Книжок не вільно було видавати. Істну-

ючого ладу не вільно було критикувати. За все були страшні кари — муки, льохи і смерть.

Ось такий нечуваний в Европі гніт тяжив не лише на простім народі, але і на панах-боярах, і на міщанах, і на духовеньстві. Ні оден промінчик просьвіти та свобідної думки не продирав ся до жадного стану в Московщині. Над усім свистів царський кнут — „спиптр", перейнятий від татарських ханів. Понура неволя і темнота залягали весь край, а в найбільшій неволи стогнали „крєпостниє люді" (панщизняні люде), закріпощені у таку страшну „барщіну", якої не було і в Польщи. Польське паньщизняне право знало продажу панських людий, т. зв. хлопів, але **лише цілими родинами і лише разом з ґрунтом.** Се було огидне, що людий продавано, але бодай не розлучувано родин і не відривано людий від землі. Так впрочім було в цілій Европі, доки була паньщина в якім краю. Але в Московщині було цілком по азійськи, по варварськи. „Крєпостніх людєй" можна було продавати цілком так, наче худобу, **розлучати родичів від дітий, чоловіка від жінки, і продаючи людий без ґрунту,** наче який товар. В Польщи і в цілій Европі була „панщина" — в Московщині була справдішна азійська неволя, а хлопи були невільниками у панів-бояр і враз з боярами невільниками у царя. Живучи сотки літ у такій неволи, Московщина пересякла цілком азійським духом, тоді, коли Русь-Україна жила однаковим, культурним і політичним житєм з прочими

краями західної Европи. Московщина належала сотки літ до азійсько-могольского духового світа, Русь-Україна до західно-европейського, культурного. Північно-східна границя Руси-України була рівночасно границею тодішної европейської культури. За нею на північний схід зачинала ся вже Азія: у московськім невільницькім ладї, грубих звичаях, крайній темноті, навіть в уборі, будівництві, прикрасах, товариських обичаях і т. д.

Загалом, з якого-небудь боку незачепити, серед цілком инакших условин складала ся народність московсько-руська, а серед инших українсько-руська. **Через се ніяк неможливим було, аби з давних ріжнородних племен зложив ся лише оден нарід.** І положенє краю, і велика просторонь, і тяжка комунїкація, і сусїдні культурні впливи, і ріжні історичні шляхи, якими пішла доля ріжних частий давної, княжої Руси, і вкінци ріжна мова — **все то перло до утвореня не одної народности руської,** але двох (чи властиво **трех,** бо все сказане в горі відносило ся і до Білорусів, в яких знов инша земля, инший характер, инше житє, инша мова, инші сусїдські зносини, инша історична доля і т. д.).

Всї три, окремі „руські" народности: московсько-руська, українсько-руська і білоруська (таксамо, як всї инші народи на світї) були **витвором двох чинників: історії і природи.** Природа дала їм цілком иніші землї, инший клїмат, инший спосіб прожитку та инше населенє, а відмінна **історія** (т. є. відмінні зносини з сусїдами — воєнні або культурні та зага-

лом відмінна минувшина) виліпила поволи з того ріжнородного, природного матеріялу **цілком ріжнородні три народности, що собі цілком чужі** — хоч задержали, кожда про себе, давне, дідичне, династично-княже імя „Русь".

УКРАЇНСЬКА НАРОДНІСТЬ В 17. СТОЛІТЮ.

Як сказано, витворили ся три окремі „руські" народи дуже поволи, протягом столїть. В 17-ім столїтю, в часах Богдана Хмельницького, творенє їх було докінчене. Русь-Україна вже була дозрілим національним тїлом — яке по духови, по мові, по культурі, та по полїтичних ідеалах і цїлях цїлком було окреме від Москалїв і Білорусів, а зате серед себе, у нутрі своїм було одного духа, одної мови, одної культури та однакових, спільних, полїтичних ідеалів. Се виявило ся найлїпше на національно-полїтичних плянах великого нашого вожда, Богдана Хмельницького, якого всї заходи ішли до того, **щоби всю тодїшну Русь-Україну,** від Сяну на заході аж по Донець на сході, і від білоруських багон на півночи аж до чорноморських степів на полудни, **злучити в одну, незавсиму, українсько-руську державу.** Богдан Хмельницький говорив се цїлком ясно польським послам, кажучи їм: „Вибю я всю нашу Русь від ляцького ярма. Зажену вас, Ляхів, за Вислу і скажу вам: Сидїть тихо, Ляхи, у вашій Польщі а нам наша Україна нехай зістанеть ся. Не хочу я вашої Польщі, досить менї буде мого русь-

кого князівства". Таксамо переяславський договір з р. 1654., заключений між Україною а московським царем, мав на цїли **забезпечити полїтично-державну независимість українського козацького гетьманьства та помогти до злуки всеї Руси-України в одну велику, независиму державу.** Хмельницький вимовив собі в тім договорі, що Україна, признаючи вправдї царську зверхність, **заховує однак повну, державну автономію** (самоуправу) — власні уряди, власні закони, власне військо, власну фану, власний скарб, вибираного народом гетьмана і т. д. Крім того вимовив собі Хмельницький, що цар має йому допомогти до визволеня і решти Руси-України (Галичини, Волинї і Подїля і т. д.) від Польщі та до злуки сих частин нашої землї з українською, гетьманською державою. Вправдї Московщина не додержала всїх тих умов, ще й до спілки з Польщею знищила по смерти Хмельницького українсько-козацьку автономічну державу. Однак раз на все остане се нестертим, історичним фактом (подією), що **наш нарід,** в особі свого вожда Хмельницького і своїх старшин, **вже в половинї 17-го столїтя стремів збудувати свою, независиму, самостійну національну (народну) державу** — значить: вже в половинї 17-го столїтя наш, українсько-**руський нарід був свідомий свого окремого,** національного „я", був сьвідомий того, що він становить одноцїльно полїтичне тїло, окреме від всїх сусїдів: Ляхів, Татарів, Румунів, Мадярів, Білорусів і Москалїв.

Але не лише в народній полїтицї — також

і на культурнім та язиковім поли виявляла ся цїлком різко вже за часів Хмельницького зрілість нашого, національного тїла. Ми, Русини, маємо в часах Хмельницького велику лїтературу (письменну і народну, устну), маємо численних писателїв і учених, маємо учені твори, театральні драми, великі козацькі думи, маємо в Києві свою академію, а в инших містах численні церковно-культурні товариства (брацтва) маємо численну образовану інтелїґентну і демократичну (вибирану) церковну орґанїзацію, маємо вкінци вже цїлком вироблену, від Сяну аж по Донець однакову, прегарну, народну мову, якою говоримо (з дуже малими змінами) і до нинїшного дня.

МОСКОВСЬКА НАРОДНІСТЬ В 17. СТОЛЇТЮ.

В тих часах і Московщина творить уже національно цїлком окреме тїло. Політично з'орґанїзована вона в деспотично-азійську монархію — царство московське, яке цїлком инакше відносить ся до західних сусїдів (Русинів, Литовцїв, Білорусів, Поляків, Нїмцїв, Шведів), а инакше знов до східних дрібних племен, т. є. до могольско-фінських народів північно-східного і східного краю Европи та сусїдного Сибіру. Супротив західних, культурних, европейських народів Московщина є ворожа, неприступна і замкнена сама в собі, неначе відгороджена „китайським муром". Уникає з ними зносин торговельних, культурних чи релїґійних

неначе боїть ся, аби европейський дух не увійшов в московську темряву. За те пре ся Московщина всею силою на північ і на схід, де півдикі, дрібні, жовтоскірі племена не мали сили оперти ся ні о московських „ратнїкоф" (воєвників), ні безсовістности московських „купцоф", і влїзливости московських еміґрантів, ні здирству московських податкових „зборщікоф". — Що до культури то Московщина — як се було уже сказане — творила окремий світ. Культура єї стояла дуже низько, пересякла азійством; письменьства майже не було, шкіл не було, навіть царі ледви вміли читати. Українсько-руське письменьство не доходило там, одно через відмінну мову — друге через брак зносин Московщини з Русию-Україною, що навіть лежало в інтересї царської власти. Народна лїтература (піснї, то-що) була там цїлком инакша, мова народна виробила ся на всїм просторі Московщини під могольськими впливами в одну, московську мову, цїлком окрему від українсько-руської. Нашу Русь-Україну вважають Москалї за чужу цїлком країну. Коли Хмельницький шукає у царя помочи против католицької Польщі, покликуючи ся на спільну, православну віру — „православний" цар зразу не хотів приняти України під свою „протекцію", порозуміваючи ся потайки з католицькою Польщею, а вкінци, приймивши Україну під свою „протекцію", зраджує Хмельницького, бо заключає з Польщею мир, замість помагати Хмельницькому у визволеню православної Руси. По смерти-ж Хмельницького Мос-

калї враз з Ляхами роздирають Україну на двое — загалом поводять ся з Русию-Україною як з цілком чужим краєм. Таксамо, як в чужім краю, поводять ся Москалї на Білий Руси, коли під натиском Хмельницького зачали (про око!) війну з Польщею. Білорусів Москалї мордують і рабують; білоруські, цвитучі міста, заселені православними Білорусами, Москалї нищать до тла.

Вкінци і Білоруси за часів Хмельницького творять вже осібну націю. До українсько-руського повстаня вони майже цілком не прилучили ся. Хмельницький знов не обіймає їх своїми плянами, не журить ся про них. Вони стоять на боцї. Лише Москалї руйнують їх край, доводячи тим Білорусь до культурного занепаду і до національної смерти. А культура і письменьство Білорусів стояли до сего часу високо. Вони мали своїх писателїв, свої школи і друкарні, свою розвинену, білоруську, лїтературну мову та богату свою письменність.

ЧИ КІЛЬКА НАРОДІВ МОЖЕ НОСИТИ ОДНУ НАЗВУ?

Ось-так повстанє Хмельницького застало в східній Европі вже три дозрілі, вироблені, окремі „руські" народи. Московські царі звуть ся „русскими", або й „московськими" царями, уважаючи нашу, властиву Русь за чужу країну; Хмельницький зве наш край „Русию", уважаючи знов Московщину чужим, лише у правосла-

вній вірі і спорідненим краєм: Білоруси знов звуть свою народність „руською", вважаючи чужими і Москалів і нас, Русинів. **Під одною назвою істнували рівночасно аж три окремі, чужі собі народи** — так, як під одним прізвищем істнують нераз ріжні, але цілком чужі собі родини або села. Зрештою подібно бувало і в инших, европейських народів, що нераз кілька цілком ріжних народів або країв носило ту саму назву. От приміром латинську назву „Franci" носили і носять до нинї аж два народи: романський нарід **Французи** і німецьке племя **Франки** (від тих німецьких Франків і пішла назва „ранція" та „Французи", бо французьку державу заложили князї-завоєвники з німецького племени Франків; зразу та держава звала ся „франконською" і обіймала — в часах Володимира Великого — нинїшну Францію і Німеччину, а потім одна часть єї виділила ся в осібну державу „фанцузьку", де й утворив ся поволи нарід „Французів"). Або знов назву „Normandia" носили аж два краї: Норвеґія у північній Европі, заселена „Норманами", народом трохи зближеним до Німців, і друга, менша Нормандія, що становить нинї часть Франції, а котрої імя пішло від того, що єї на якийсь час були завоювали морські приблуди-князї з властивої Нормандії (Норвеґії).

Подібно з назвою „Британія" або „Бретонія". Здавен-давна звала ся так теперішна Анґлія (і ще нинї урядове імя анґлійського королівства є „Велика Британія"). Коли-ж часть Британів, давних жителїв сеї Британії, утікаю-

чи перед Англями, перенесли ся до північно-західного кута нинїшної Франції, то ся часть Франції назвала ся собі „Бретонією“. — Так-само з назвою „Пруси“. Нинї називає ся „Прусами“ або Прусаками“ одна часть нїмецького народу, іменно та, що живе у північно-східній части нїмецької держави. Однак ся назва цїлком не нїмецького походженя, бо кількасот років взад „Прусами“ або Прусаками“ звало ся численне литовське племя, що жило над берегами Балтийського Моря, там де ріка Висла впадає до моря. Тих литовських Прусаків-поган стали воювати з полудневого заходу нїмецькі рицарі-монахи, що звали ся хрестоносцї. Одну часть тих Прусаків Нїмцї вигубили, другу часть навернули мечем і огнем на Христову віру, закріпостили у тяжку панщину та поволи цїлком їх знїмчили, мішаючи їх з нїмецькими кольонїстами. Тому 300 років загибла до решти стара, литовсько-пруська мова у давнім краю Прусаків, а натомість Прусами стали звати ся тамошні Нїмцї, в яких вправдї пливе часть давної, литовсько-пруської крови, котрі однак говорять уже лише по нїмецьки та є завзятими Нїмцями. — Навіть між західними Славянами ще нинї є аж дві пари народів, що мають однакові назви, хоч живуть далеко від себе. Є се „Серби“, одні наддунайські або балканські, а другі лужицькі (в Нїмеччинї, на захід від Поляків, а на північ від Чехів) — та „Словени“, одні надморські, в полудневій Австрії, а другі під Карпатами, в Угорщинї (одні і другі звуть ся по свому однаково „Słovenci“, а по нашому

перші „Словінці", а другі „Словаки"). А тому кількасот років були ще два племена „Словен": одні на Балкані, в Македонії, а другі у північній Европі, довкола Новгорода Великого. — Та на що далеко шукати! От латинська назва нашого краю „Galicia" означає ще два инші, далекі краї: крім нашої „Galici-ї! є ще друга „Galicia" в Ішпанії, а трета „Galicia" або „Galacia" була в Малій Азії. Всі-ж ті три назви пішли від племени „Galli-в", яке колись або жило або панувало в тих трех, далеких від себе краях. — Вкінци і наша латинсько-німецька назва „Rutheni", означала крім того ще одно, цілком далеке і чуже нам плем'я ґалійське „Rutheni", що жило за часів Христа в південній Франції. З того загалом виходить, **що назва народу се річ змінчива, отже і другорядна. Не назва становить про окремішність народу,** лише само **переконанє** народу. Коли нарід вважає себе окремішним народом та коли він розуміє свої окремішні інтереси, має свою окрему мову, літературу і історію — то сей нарід є осібною нацією, хочби мав таку саму назву, як другий нарід.

ПЕРЕХІД ПОЛІТИЧНОЇ СИЛИ У СХІДНІЙ ЕВРОПІ ВІД ПОЛЬЩІ ДО РОСІЇ.

Як колись прихід Моголів до Европи, так в 400 років опісля повстанє Хмельницкого доконало великого перевороту політичного у східній Европі і пхнуло розвій народів східної

Европи знов на цілком нові шляхи. Велика революція національна, релігійна і соціяльна (іменно: козацько-хлопська), якої вождом був Богдан Хмельницький і яка була страшним потрясенєм, від якого Польща захитала ся так сильно, що стала від сеї хвилї котити ся до гробу. Натомість головною силою у східній Европі, на місце Польщі, стає царство московське. Через повстанє Хмельницького сила Московщини зросла двояко: раз через те, що під руку московського царя пристало хоробре і численне військо українське-козацке, а по друге через те, що ослабленє Польщі пішло на руку Москві. І сила Московщини росте разом з тим, як слабне сила Польщі, в котрій робив ся чимраз більший нелад. В додатку з початком 18-го столїтя (за царя Петра Великого) переступив у царстві московськім великий перелім. Перевела ся там велика реформа армії, податкової системи і т. п. на той сам лад, що був тодї в сильних, західно-европейських, абсолютних (але культурних!) монархіях (як в Прусах, Франції, Австрії, Саксонії і т. д.) Через сї реформи Московщина зискала вже рішучу перевагу над Польщею та скоро злучила в руках царя всю східну Европу. Се стало ся тим лекше, що анї в Польщі, де управа держави спочивала в руках многочисленної шляхти, анї в козацько-українській Гетьманщинї, де знов краєм правила многочисленна козацька кляса, не легко було переконати о потребі реформ широкі маси шляхти або козацтва. Аби шляхотський сойм в Польщі чи козацька рада на

Україні згодили ся на заведенє рекрутчини і постійного війська, на підвисшенє податків, на установленє сильних властий, зависимих просто від короля або від гетьмана (а не вибираних), на се треба-би було кількох десятиліт переконуваня та агітації. Тимчасом в Московщині стало ся се протягом кількох літ мимо невдоволеня народу, на оден розказ царя Петра І-го. Деспотично-самовладний лад московський, хоч як тяжкий для московського **народу,** допоміг однак Московському **царству** до сего, що воно протягом одного десятиліття стало найбільшою военною силою східної Европи, а дальше здавило автономію України, відбило від Швеції береги балтийського моря, завоювало (при помочи України) кримсько-татарське ханство і береги Чорного Моря, вкінци (разом з Прусами і з Австрією) розібрало Польщу. Все те стало ся протягом нецілого 18-го століття. Царство московське, яке в часах Богдана Хмельницького обіймало лише саму властиву Московщину та фінсько-татарські землі на схід і північ від властивої Московщини — в 150 років по переяславськім договорі називало ся уже **„царством российским"** та обіймало цілу східну Европу: в середині Московщину, на північи фінські землі, на сході татарські землі, на заході прибережні краї над балтийським морем (Фінляндію, Інфлянти, Курляндію і Лівонію), на полудневім заході Білорусь, Литву і переважну часть властивої Польщі (з Варшавою), на полудне майже всю Русь-Україну, (лише без Галичини і Буковини), дальше Крим та Кавказ

а крім того величезні простори дикого Сибіру в північній Азії.

ЧОМУ УКРАЇНА НЕ ЗДОБУЛА САМОСТІЙНОСТИ?

Ось-такий переворот наступив, як сказано, наслідком великого але — **на жаль — недокінченого та остаточно невдачного** повстаня Руси-України против Польщі. Національне повстанє Руси-України під проводом Хмельницького **не увінчало ся користним для нашого народу кінцем.** Близько міліон душ найшло смерть в тих наших борбах о свободу і независимість, ріки крови сполокали весь наш край, тисячі могил засіяли всю нашу країну, тисячі сіл і міст лягли в попелищах і руїні, цілі провінції обезлюдніли, добробут і культура занепали у безнастанній, воєнній метушни. Наш нарід десятки літ точив свою кров цілими ріками, руйнував себе економічно, занепадав культурно, борючи ся за свою независимість, — все те пішло на марно. Не вина в тім великого „батька" Богдана Хмельницького, анї не вина його наступників: Виговського, Юрія Хмельницького, Дорошенка, Мазепи, Гордієнка і т. д. Вони, ті великі патріоти, бажали як-найкрасше для нашої Вітчини, але не їх сила була плисти против тих нещасливих обставин, що складали ся (против їх волї) на невдачу нашої борби о свободу. **Всї вони бороли ся понад сили і вкінци падали, зломані нещасливим складом обставин.**

Богдан Хмельницький, а таксамо вичислені щой-но його заступники, мали на цїли визволити всї наші землї від чужої кормиги та злучити їх в сильну, независиму, цвитучу і щасливу, українсько-руську державу-републику. Ще найбільше сили мав до того Богдан Хмельницький, та його силу підкосили дві некористні обставини: По перше всї сусїдні держави (Польща, Московщина, Крим, Румунїя і Туреччина) були противні утвореню сильної і одноцїльної, українсько-руської держави та клювали єї зі всїх боків. А по друге, так серед самого ,нашого народу не було ще на стілько полїтичного розуму і солїдарности, аби доконати так важного і великого дїла. Нарід наш подїлив ся відразу на дві ворожі собі кляси: „кармазинів"-старшину і поспільство-чернь, з яких кожда пильнувала своїх клясових інтересів, борючи ся між собою і шукаючи в тій клясовій борбі одна против другої підмоги у Москви, а жертвуючи в заміну за сю підмогу дуже часто автономічні права цїлого краю на користь Москви. Нарід наш був в силї підкосити Польщу, але не стало вже в него нї воєнної сили нї полїтичного розуму, аби довершити революційного дїла і забезпечити трівке житє своїй молодій, ще неуґрунтованій державі. Недаром співає про сї часи наш ґеній-поет, Тарас Шевченко:

„Хвалите ся, що ми Польщу
Колись завалили!
— Правда ваша! Польща впала,
Тай нас роздавила".

Ось-так доля України загибала неначе в блуднім колесї, в якім переплїтала ся борба України за державну независимість з борбою двох українських кляс поміж собою. Сила молодого українського гетьманьства розточувала ся, автономічні права загибали, внутрішна ворожнеча кляс — підсичувана хитро Москвою, яка підпомагала на переміну то старшину, то поспільство, — зростала і вводила заколот та ослабленє в молоду, слабо з'орґанізовану, українську державу. Борючи ся сама тяжко о кождий рік свого автономічного житя, козацька Україна тим більше не мала вже сил на визволенє решти наших земель (Поділя, Галичини, Волинї і др.) та на злученє їх з собою. Тимчасом сусїди клювали з усїх боків українське гетьманьство. Москалї, Польща, Татаре, Турки, руйнували його, торгували ся о него, роздирали його на шматки між собою. Великий рух, викликаний Богданом Хмельницьким, пішов на марне, наче та ріка, що загибає у піску пустинї або гине у мокляках. Надмірне число ворогів-сусїдів та брак єдности у нутрі підкосили сей рух уже в перших роках, ще за Богдана Хмельницького, а звели його нї-нащо по смерти великого вожда. Вийшло на те, що Польща, ударена тяжко, під'упала — Україна-Русь мимо великих з'усиль не вибила ся на волю, лише виточила свою кров, а скористала з усего Московщина, скасувавши протягом 150 років автономію ослабленої України та розібравши опісля підупавшу Польщу. Повстанє Хмельницького доконало тим способом того,

що Московщина стала головною силою східної Европи. Не так стало ся, як ждало ся. Замість себе, ми видвигнули собі нового, ще тяжшого і сильнійшого ворога — Московщину. Ось в тім лежав сумний конець козацьких повстань. Ось-тут лежить ключ до зрозуміня нашого тяжкого походженя у послїдні часи, по нинїшну днину.

ІМЯ „РУСЬ" ЗАГИБАЄ ТА РОБИТЬ МІСЦЕ НАЗВАМ: „РОСІЯ" І „УКРАЇНА."

Видвигаючи ся на головну силу східної Европи, московське царство — як уже сказано — зачинає звати ся „Росиєю" або „росий ським царством". Се імя зачинає ся від царя Петра 1-го (Великого), а укріпляє ся за цариці Катерини II., що продовжала політику Петра Великого. Петро I. і Катерина II. звуть московсь кий нарід „россійським" народом, або просто „русским; народом, а себе „россійськими", або прямо „русскими" царями.

Натомість забороняють вони вживати наз ви „московський", „московське царство", „московський народ", „Московщина". Рівночасно з тим, як на означенє своєї московської дер жави, царі впроваджують урядово назву „Рос сія;, або „русское ґосударство". „(ґосудар": монарх, цар) — зачинає набрати чим раз біль ше національно-політичного значіня „Україна", яко означенє нашої землї і народности. Натомість і по Московщинї і на Руси-Українї майже

загибає старосвіцька назва „Русь”.

Звідкиж взяли ся ті нові слова: „Россія” і „Україна”, чому вони увійшли в уживанє на означенє двох ріжних земель на місце давного слова „Русь”, або „руська” земля — та чому давне слово „Русь” протягом 18-го і 19-го віку стало загибати? Про се тепер коротко скажемо.

ЗВІДКИ ВЗЯЛО СЯ СЛОВО „РОССІЯ”.

Перше вияснимо, звідки взяло ся слово „Россія”. Отже треба знати, що се слово є грецьке, а значило воно давними часами тесаме, що „Русь”. Давні Греки Візантійці (з Царгороду), від яких Володимир Великий приймив Христову віру, писали назву „Русь” по свому „Россія”. Коли в Київі славний митрополит-патріот заложив около р. 1600 т. зв. Могилянську Академію, в якій головно учено старо-грецької мови, (було се мало-що перед повстанєм Хмельницького), тоді деякі наші київські духовні вчені переймили і собі з старогрецької мови слово „Россія” замість „Русь”. Їм здавало ся, що се більше по вченому. Як-же цар Петро Великий став заводити ріжні реформи в Московщині, то він покликав сотки наших учених людий з київської, Могилянської Академії на епископів, професорів і т. п. до Московщини. Разом з ними перейшло до Московщини і слово „Россія”.

Цар Петро був не лише енерґічний рефор

матор, не лише немилосерний деспот-гнобитель, але і дуже хитрий політик. Він хопив ся того нового слова, аби під його покришкою зєднати в одну національну цілість Московщину і Русь-Україну. Слова „Русь” до тої цілн він тому не вживав, бо в М о с к о в щ и н і слово Русь серед простого народу не вживало ся, а натомість на Руси-Україні (а так само в сусідних краях і в цілій Европі) слово „Русь” означало тоді лише нашу властиву Русь-Україну. В цілій Европі знали, що „Русь”, се край над Сяном, Бугом, Дністром і Дніпром, а за те Московщину називано тоді в Европі не инакше як „Московщиною” (по латински: Moscovitia по німецьки: Moscowitien і т.. д.) Як би Петро Великий був приняв назву „Русь” як назву своєї московської держави, то через се настало би було баламуцтво, непожадане для його політичних замірів, бо люди могли би були собі думати, що Московщина, се часть нашої, властивої Руси. Тимчасом Петро І. бажав собі зєднати Русь-Україну з Московщиною в одно тіло, **але так, щоби ясно було, неначе Московщина є осередком, а наша Русь-Україна лише наче прищіпкою до сего головного московського пня. Ось-тому хопив ся він того слова „Россія”, уживаного в тих часах деякими нашими церковними писателями** (а не вживаного ні серед народу нашого, ні серед народу московського) та назвав тим словом цілу свою московську державу, в якої склад входила вже і Україна з лівого боку Дніпра. Плян його був ясний — аби під новою назвою злучити **хитро в одно тіло** Московщину і

властиву Русь-Україну. Той сам плян переводила опісля також цариця Катерина II., що панувала в 50 років по Петрі I. Вона навіть виразьно наказала своїм московським урядникам, висланим на Україну переробити нас на одно з Москалями. В тій цілі іменувала вона своїми урядниками на Україні самих заїлих Москалів, наказувала, аби Москалї женили ся на Україні і мішали ся з Русинами-Українцями, та осібним указом наказала, щоб у всїх школах на Україні замість нашої, українсько-руської мови завести мову московську, а нашу мову остро заборонила.

ХТО ВПРОВАДИВ СЛОВА „ВЕЛИКОРОССІЯ" І „МАЛОССІЯ"?

Разом з штучним заведенєм слова „Россія", цар Петро I. і цариця Катерина II. завели ще два нові слова: „Великороссія" і „Малороссія". Випливало се з їхнього хитрого пляну, аби так виходило, буцїм то є одна велика і „нєдєлїмая" (неподільна) „Россія", яка ніби то складає ся з двох частин: головної, що називає ся „Вєлїкороссія", і меншої, підрядної, яка зове ся „Малороссія".

Петро I. і Катерина II. виразно наказували, аби замість слова Україна вживати лише слово „Малоросія", а слово „Україна" забороняли. Замір сих московських правителів був очевидний: **вони хотїли на силу вмовити в наш нарід та представити хитро перед цїлим світом, будьто наш нарід цїлком не є окремим**

народом від Москалів, але є тілько підрядною „малою” частиною великої „Росії”, в якій голо вний і властивий осередок є „Великоросія” се є Московщина.

Петро I. і Катерина II. то були два перші московські правителі, що свідомо і з обдума ним пляном зачали політику гнобленя і вина родовленя України-Руси на річ Москви. Касу- вали, то силою, то підступом, політичну авто номію Гетьманьщини-України, доки цілком її не знищили, і доки не перемінили України в звичайну, російську „ґубернію”, правлену так само самовладно, як решта росії; забороняли нашу мову на Україні в школї, церкві, уряді і в друку, а завели там московщину в цілім публичнім житю; вкінци заборонили і назву „Україна”, а силою накидали (і Московщині) і Україні) чудернацькі і штучні назви: „Россія”, „Великороссія”, та „Малороссія”. Сї штучні та хитро придумані назви мали послужити до того, щоби і в Русинів-Українців і в цілий світ вмовити, буцім є лише оден нарід „россійський”, **і в Московщині і на Україні.**

Петро I. і Катерина II. були властивими творцями новітної „россійської” (властиво-ж московської) держави. Так і через великі внутрішні реформи у державі (в армії, податково сти, адміністрації висшім шкільництві і. т. д.) **яких цілию було не добро підданих, лише скріплене царської власти і царської военної сили** — які і через великі завойованя (України, надбалтійських країв, Білоруси. Литви, Польщі, Криму і т. д.) Петро I. і Катерина II.

переробили давну, старосвіцьку, замкнену в собі, і майже азійську Московщину в нову, на воєнний спосіб зорґанізовану та могучу, східну-европейську державу — „Россію”, що простягла ся від Ледоватого моря на півночи до Чорного Моря, на полудни від Висли, Буга, Збруча і Прута на заході до далеких болот, степів і лісів Сибіру на сході.

Русь-Україна була і є найважнійшою частию „Россії” (розуміє ся: крім самої Московщини), бо на „Русь Україну припадає **третина** всего населеня Росії. Крім того, маючи найлагіднійший клімат і урожайний чорнозем, Русь-Україна так положена, що як би вона не належала до Росії, тоді Росія була би відопхнута далеко на північний схід і від чорноморських портів і від середущої та західної Европи. Без Руси-України Росія перестала би бути могучою східно-европейською державою, що зискала великий голос в европейській, міждержавній політиці, а замінилаби ся знов в давну, закостенілу, відбиту від культурного світа і в европейській політиці не граючу ніякої ролї — Московщину. З Руси-України, і лише з Руси-України, з землї і народу, з її майна і крови, та з її положеня, черпає нове, московське царство — Россія — свою силу і своє значінє в світї.

Отсе зрозуміли добре два такі розумні (хоч тілько для себе!) царі, як Петро I. і Катерина II., **тому вони завзяли ся змосковщити наш нарід та тому лишили вони своїм наслідникам царям першу заповідь, яко свій полі-**

тичний тестамент: всїма силами і способами держати Україну-Русь в темноті і неволї; переслїдувати українсько-руську мову, здержувати розвій української лїтератури і науки; московщити всїх просвічених людий на Українї-Руси; вмовляти в Русинів-Українців і в цїлий світ, що нема окремого народу Русинів-Українців, лише є „Малоросси", нїби то така „мала" відміна від „Великороссів"-Москалїв; вигубляти назву „Україна" та старати ся, аби нїчого не пригадувало людям окремішности українсько-руського народу.

І наслїдники Петра І-го та Катерини II.-гої „всеросійські імператори", виконують твердо сей тестамент, гноблячи що-раз то прозябаюче, національне житє нашого народу в межах російської держави та плекаючи штучно москвофільство серед нашого народу поза межами Росії, аби воно, наче той червак що точить деревину, здержувало наш розвій і поза Росією. На думку „российских" царів і їх правительств, українське, національне відроджене се гріб для державної могучости для московського народу. Тому вони вважають наш національний рух, чи в Росії, чи в Австрії, чи в Америцї о много більше небезпечним для себе і для Росії-Московщини нїж який небудь инший національний рух (польський, литовський і т. д.), нїж навіть революційний рух серед самих Москалїв. За ввезенє одного Шевченкового „Кобзаря" до Росії карали ще кілька років тому назад так само тяжко якби за якнайбільше ворожу ца-

реви аґітацію — тоді, коли польська, литовська і инші літератури розвивають ся в Росії свобідно. За прочитанє дітям казки про звірів „Лис Микита“, написаної Іваном Франком, покарано тому кілька літ одного українського учителя прогнанєм зі служби і „засланєм“ за кару в далекі зимні північні сторони — лише тому, що він дав дітям невинну, діточу книжочку в їх рідній **українській** мові! По тім можна зміркувати, як Росія-Московщина бояла ся найслабшого прояву українсько-руської національної свідомости і як скажемо вона заходила ся держати Україну-Русь живцем в гробі. А назви „Росія“, „Великороссія“ і „Малороссія“ мають послужити на те, щоби чужим людям (та менше свідомим Українцям) замилити очи, будьто ми Українції, частина одного „нєдєлімаво“, російського народу, будьто ми якісь „Малороси“ — а не Українції.

ЗВІДКИ ВЗЯЛА СЯ І ЩО ЗНАЧИТЬ НАЗВА „МАЛА РУСЬ”?

Щож однак значить назва „Мала Русь”? Чи се не то саме, що „Малоросія”? — знов може дехто запитати. І ніби те саме, а властиво не те саме. Московські-царські урядовці та їх ґазетярські наймити (у нас є ними москвофільські ґазетярі!) кажуть, що „Мала Русь” а „Малороссія” се одно і те саме, що се лише два ріжні види (руський і гре-

цький) від того самого слова „Русь". Тому вони і наш нарід звуть також „малорусскимъ" народом, кажучи будьто се те саме, що „малороссійський". А знова замість слова „россійскій" вони навмисне вживають лише слова „русскій", а замість слова „великороссійській" часто пишуть „великорусскій". Тимчасом по правді все те є хитрим баламуцтвом **хоч на перший погляд, коли хто несвідомий добре історії, так виглядає, начеби російські урядовці і наші московські перекинчики мали рацію.** В дійсности річ має ся **так:**

Як то вже попереду було зазначене, назва „Мала Русь" зявила ся небавом по приході Татар до Еврепи (около р. 1300) і означала вона тоді ніщо инше, **лише князівство галицьке** — менше-більше в межах нинішної галицької Руси. Тодішні князі Галичини звуть ся „князями і дідичами Малої Руси", бо їх держава була справді **мала** в прирівнаню до сих великих просторів давної Руси, котрі розділяли ся між Московщину- Татар і білорусько-литовську державу, З цілої давної властивої Руси остала ще якийсь час независимою руською державою лише мала Галичина і тому її названо тоді ,Малою Русию", **Отсе є властиве, историчне значінє назви „Мала Русь".**

Се значінє назви „Мала Русь" тревало однак лише сотку літ. Небавом (коли всі українсько-руські землї прийшли під Польщу) загибло воно, бо під Польщею не було уже ріжниці між Галичиною („Малою Росиєю") а рештою українсько-руських земель. Опісля через

цілі сотки літ назва „Мала Русь" цілком не була звісна, а відгребали еї властиво аж недавно наші галицькі, москвофільскі ґазетярі, мішаючи еї навмисно і хитро з назвою „Малороссия", придуманою царем Петром І. і царицею Катериною II. Тимчасом — як уже се вияснено — **цілком инша земля називала ся колись (около р. 1300) „Малою Русию", а цілком иншу знов назвали опісля московські царі „Малоросиєю".** „Мала Русь" се було около р. 1300 імя руського княжества Галичини, а „Малороссия" (з 18-го столїтя) се було імя, накинене московськими царями козацькій Україні-Гетьманьщині з лївого боку Днїпра, т. є тій части Руси-України, що найскорше увійшла в склад российского царства. **Є се отже дві цілком ріжні назви,** бо означали вони дві цілком ріжні части нашої Руси-України, а до того **кожда з тих назв означала лише малу, дуже незначну частину нашої землї.** Доперва московські урядові письмаки з недавного часу (а за ними і наші москвофіли) змішали обі ті назви в одно кажучи, буцїм-то давна „Мала Русь" а пізнїйша „Малороссия" то все одно, буцїм „Мала Русь" або „Малороссия" се **весь край заселений нашим** народом, буцїм назва „Малороссия" (а так само „Великороссия") не видумані аж пізнїйше, для полїтики московськими царями, але буцїм вони давні, походячі ще з староруських княжих часів та в кінци буцїм „Мала Русь" або „Малоросія" се часть „єдїной, нєдєлїмой Рассії", прищіпка „Вєлїкароссії". Як вияснено однак, все те є брехня і крутарство, бо назви „Мала Русь"

і „Малоросія" нічого не мають спільного між собою, ніколи не означали одної землї і **ніколи не означали усего нашого народу в противеньстві до Москалів** (яко „Великороссів"). Мішаючи обі ті назви і наші московські урядові письмаки (а за ними наші москвофіли!), **свідомо одурюють людий, необізнаних добре з історією,** аби лише накрутити так як сего вимагає полїтика московська, буцїм є „адїн, нєдєлїмой, русской народ" та буцїм той „адїн русской народ" від давен-давна дїлить ся на дві галузи: „Малороссів", та „Великороссів", з яких друга галузь (Великороси-Москалї) є ніби-то головна, а „Малороси" се ніби дрібна прищіпка до „Великороссів".

ЗВІДКИ ВЗЯЛА СЯ НАЗВА „УКРАЇНА"?

Вияснивши уже значінє слова „Росія" і т. д., перейдемо до назви **Україна.** Звідки взяла ся та назва, що вона означала давнїйше, як її значінє з ходом історії зміняло ся, що воно о з н а ч а є нинї і чи то правда, що сю назву видумали Ляхи, як се пишуть кацапські ґазети? — На сї питаня відповімо відповідно знов на основі наукових дослїдів наших учених істориків.

Отже історична наука виказує, що слово „Україна" мало-що молодше від слова „Русь". **Перший раз приходить се слово в староруській лїтописи із 12 столїтя, а означа**

ло воно тоді малу часть нашої землі, що граничила із чорноморським степом, се значить, граничний, пристеповий пояс давної Руси-України. Іменно в т. зв. галицько волинській літописи, під р. 1187 стоїть записано про смерть князя переяславського Володимира Глібовича таке: **„И плакаша ся по немъ вси Переяславцѣ — о немъ Украина много постона" —** т. є. „І плакали по нім всі Переяславці — по нім Україна дуже з горя стогнала". В літописи з 13-го столітя приходить слово „Україна" ще в значіню другого, пограничного пояса старої Руси-України, а іменно того пояса т. зв Холмщини, що межує від заходу з Польщею. Ось так в тій самій літописи під роком 1213 каже ся: **„Данило ѣха съ братомъ и пряня Берестий и Угровецъ и Верьвщенъ и Столпве и комовъ и всю Украину"**, т. є: „Данило поїхав з своїм братом і заняв Бересть, Угровець, Верещин, Столпє, Комов і всю Україну".

Значить: **в 12 і 13 столітях під назвою Україна розуміло ся пояс полуднево-руських земель, особливо від чорноморського степу.** Полоса краю, називана тоді „Україною", була однак значно більша від того шматка нашої землі довкола города Київа, що в 9-ім і 10-ім столітю звав ся „Русию". Значить, коли назва Україна вперве з'явила ся у письмі, то вона обіймала уже значно більший простір землі, ніж зразу назва ‚Русь". Виходить дальше, що **назва „Україна" цілком не видумана Ляхами** на означенє пограничних земель ягайлонської Польщі, бо тоді, коли назва „Украї-

на" стала на давній Руси уживати ся, у нас ще не було Ляхів ні на лік, а Польща не творила ще навіть одної держави, лише була роздроблена на кількадесять князівств і не сягала ще навіть по Сян. Вкінци треба знати, що **назва „України" вийшла з уст самого народа, а не була накинена князями, як назва „Русь"**. Доказом на се є велике поширенє сеї назви в народних піснях, про що ще розкажемо.

В тім значіню пограничного, пристепового пояса землї заховала ся назва „Україна" і тодї, коли полуднево-руські землї, знищені Моголами, перейшли зразу під власть Литви (в 14 столїтю), а потім (від р. 1569) під власть Польщі. За литовсько-білоруського пановання (отже ще перед приходом Ляхів на Русь!) на тім пограничнім, пристепнім поясї витворює ся з наших селян у вічній борбі з сусїдами-Татарами осібний военний стан, який зачинає називати ся **„українськими козаками"**. Як від р. 1569 всї наші землї перейшли під Польщу, **назви „Україна" і „український" були серед нашого народу уже дуже звісні і уживані.** В тодїшних документах, в урядових письмах і в народних піснях постійно на означенє просторого уже краю по обох боках Дніпра, понизше міста Київа, аж далеко в чорноморські степи.

ЯК НАЗВА „УКРАЇНА" РОЯШИРИЛАСЬ ПО НАШІЙ ЗЕМЛИ?

Під властию Польщі, наслїдком утечі на-

роду в чорноморські степи перед польським ярмом, зросло нагло українське козацтво по обох боках Дніпра та, набравши сили, зачало загортати чим раз більше степу від Татар. Через те і назва „Україна" стала скоро розширяти ся на ширші простори землї. Коли-ж українське козацтво, набравши ще більше сили, стало воювати з Польщею, зразу за свої козацькі вольности, а дальше за руську, православну віру, за полїтично-національну волю всїх Русинів та за соціяльне визволенє селян із панщини — тодї назва „Україна" стала скоро розширяти ся серед цїлого нашого народу, обіймаючи весь той край, що належав до козацтва. За козацького гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного (зараз по р. 1600) назва „Укрїана" обіймала уже цїлу ту велику просторонь по обох боках Дніпра, яку нинї займають ґубернії: київська, чернигівська і полтавська та східна часть ґубернії подільської. Сей славний гетьман, ставши майже независимим від Польщі, підписує ся уже урядовим титулом „гетьман України по обох боках Дніпра".

Переломовою хвилею для назви „Україна" бало повстанє Богдана Хмелницького. Як звісно, Богдан Хмелницький задумав був визволити від польського ярма всю землю, заселену нашим народом і утворити **цілком осібну, самостійну державу нашого народу,** про що він нераз публично говорив. Отсю нашу народну державу, яку Богдан Хмельницький задумав збудувати, називав він часом „руським князївством", а частїйше „українським гетьманством",

а всю нашу землю, аж по ріки Сян і Вислу на заході, **називав Хмельницький або старим княжим іменем „Русь", або частійше другим, козацько-народним іменем „Україна".** Ось так — як уже знаєте — говорив він польським послам: „Зажену вас, Ляхи, **за Вислу** та скажу вам: Сидіть там тихо, Ляхи, в своїй Полщі, **а нам наша Україна зостанеть ся!** Не хочу я вашої Польщі, досить мені буде мого руського князівства!" — З тих слів великого нашого гетьмана виходить цілком ясно, що **Хмельницький всю нашу землю, аж по саму Вислу на заході (отже разом з Галичиною), називав „Україною",** та що він вважав ту назву „Україна за одно і те саме з назвою „Русь" або „руське князівство". Впрочім і на своїх універзалах, грамотах та листах до заграничних володарів Богдан Хмельницький підписував ся титулом „Гетьман України", значить: називав свою державу Україною. Слова „Русь" Хмельницький майже не **вживав,** раз тому, бо се староруське, боярсько-княже імя мало було звісне серед великих мас простого народа, а по друге тому, бо се слово „Русь" і „руський" (яких вживали також Білоруси, а часом і Москалі на означенє своїх народностий) не означувало цілком ясно та без баламуцтва нашої землі і народности, бо не означувало докладно, про яку іменно „Русь" йде мова: чи про Русь-Україну, чи про Білорусь, чи про Московщину. Зрештою слово „руський" і „Русин" за часів Хмельницького вживає ся у нас **головно у значіню віроісповідним,** а іменно каже ся „руська віра", „руська

церква" і т. д., на означенє православної віри і церкви.

НАЗВА „УКРАЇНА" ЯК ПОЛЇТИЧНЕ ОЗНАЧЕНЄ ВСЕЇ НАШОЇ ЗЕМЛЇ.

Натомість на **полїтично національне означенє** нашого народу і нашої землї за часів Хмельницького вживає ся правильно слова „Україна". Такого слова вживає сам Хмельницький, вживають тодїшні письменні Українцї у листах, документах і лїтописях, **вживають мілїонові маси народа** у своїх історичних піснях. Нї в однїй старосвіцькій пісни, які співає наш нарід, не згадує ся слово „Русь", а в тисячах пісень згадує ся слово „Україна". А треба знати, що ті піснї походять головно з того часу, як велике українське народне повстанє під проводом Богдана Хмельницького захопило **весь нарід,** з поза Днїпра на сходї аж по Сян і Вислу на заходї. Тодї то на поклик Хмельницького весь наш нарід хопив за оруже, скинув з себе панщину, та проголосив у себе „козацькі вольности". Всї наші селяни (також і в Галичинї) прозвали себе „козаками" та стали творити „козацькі полки". Від Сяну аж поза Днїпро **весь наш нарід почув ся нараз одним тїлом, одним „українським"** козацьким військом запорожським, одною могучою і великою козацько-хлопською „Україною". Тому то так часто в наших сільських піснях побіч слова „козак", згадує ся слово „Україна" яко означенє нашої землї. Се від-

гомін тих славних днів, коли весь наш нарід як оден муж, став під рукою „великого гетьмана України". Се знак, що разом з великим повстанєм цілого нашого народу, коли на всій нашій земли настав оден дух, **сам нарід наш назвав всю свою землю Україною.**

Від часів Богдана Хмельницького назва Україна вже не тратить свого національно-політичного значіня — але навпаки стає чимраз частійшою, між тим, як назва „Русь" майже цілком загибає. Ось так по смерти Хмельницького всі його наслідники-гетьмани підписують ся титулом „гетьман України", або „гетьман війська українського запорожського". Всі козацькі літописі на означенє нашої держави гетьманщини вживають лише слова „Україна", а секретар Хмельницького, Зірка, в нагробнім слові, на голошенім над домовиною Хмельницького, називає державу Хмельницького **„річпосполитою (републикою) українською".** В віршах і в театральних творах (драмах чи комедіях), які писали ся в тих часах у Київі, на означенє нашої землї вживає ся слова Україна, а на означенє нашого народу каже ся „українські люди". Слова „Русь" і „руський" уже майже цілком не стрічає ся; воно так, як би загибло з руською, княжою державою. Лише в Галичинї задержали ся ті слова в давнім значіню і в загальнім уживаню, а для чого так стало ся, про се розкажемо ще пізнїйше.

ЯК НАЗВА „РУСЬ" ЦІЛКОМ ЗАГИБАЄ, А ЇЇ МІСЦЕ ЗАЙМАЄ ІМЯ „УКРАЇНА"?

Як вже розказано, від часів Хмельниччини назва „Україна" розширила ся на всю нашу національну територію (землю), набрала загально народного, національно-політичного значіня і станула у нашого народу замість слова „Русь". Як же російські царі, Петро І. і Катерина II., зачали супротив нашого народу хитро обдуману політику, обмосковщеня Русинів і як в цілях тої політики ті царі накинули цілій своїй державі штучне імя „Россія", а українському гетьманьству ще штучнійше і прехитре імя „Малороссія", та як ті царі боронили Москалям вживати слова „московський", а замість того наказали Москалям вживати лише назви „русский" — тоді **назва „Русь" і „русский" в тих частях нашої землї, які підпали під власть московських царів, цілком вже загибла. Натомість на означенє нашого народу і нашої землї в межах російської держави остали лише слова „Україна", Українець", і „український" — так, що від 150 років на означенє нашої народности вживає ся в межах Росії лише слова „Україна" і „Українець"** (побіч урядових назв: „Малороссія" і „Малоросс", яких уживає лише правительство і правительственні ґазети). А стало ся се з слїдуючих причин:

Коли російські царі наказали своїм Москалям звати ся лише „русскими", а московську мову лише „русскою" мовою (а в яких цілях се стало ся, то вже було розказане), тоді наш

нарід в межах російського царства, аби відріжнити свою народність від московської, мусів цілком закинути слова „Русь” і „руська” мова (на означенє нашої землї і мови), а натомість мусів уживати лише слів „Україна” і „український”. Москалї — прямо кажучи — забрали нам силою слово „руський” і присвоїли собі його на означенє московської народности і мови, а то в тій цїли, аби затерти ріжницю між нашим народом а Москалями. Можливо їм було забрати нам наше старе імя, але неможливо було затерти справдї ріжницю між Українцями а Москалями, неможливо було викорінити ріжницю мови, раси, звичаїв, письменства, культури, історичної минувшини і національного почутя. Тому ті Українцї, що підпали під російську власть для зазначеня своєї окремішности від Москалїв залишили до решти (і маловживане уже) імя „Русь” і „руський”, а були приневолені вживати загально уже принятого і популярного та уживаного серед нашого народу імени „Україна”. В той спосіб в тій части нашої землї, що підпала під Росію, назва „Русь” загибла цїлком, слово „руський” присвоїли собі цїлком Москалї (пишучи його з двома сс) на означенє московської народности, а на означенє нашого краю і народу остали нашому народови в Росії лише слова „Україна”, „Українець” та „український” (побіч урядових російських назв „Малороссія”, Малоросс”, і мало русский”).

Коли з початком 19-го столїтя зачало ся відродженє нашої народности в Росії і коли

на Україні виступили перші українські письменники, що стали писати чисто народною мовою без ніяких примішок церковщини, польщини або московщини, — тоді вже назва нашого народу в Росії цілком була усталена. Ті письменники не вживають иншої назви, як лише назв: „Україна", і „Українець". Коли славний автор „Марусї", Грицько Квітка Основяненко, зачав видавати в Харкові першу ґазету для українських справ (около р. 1820), то назвав її „Український Вістник". Таксамо, як зачала свою діяльність велика українська трійця, Шевченко, Куліш і Костомарів, то вона на означенє нашої землї і народности не вживала инших слів, як лише „Україна" і „Українцї". Рівнож всї пізнійші наші писателї в Росії не вживали і не вживають до нинї иншої назви для нашого краю і народу, як лише „Україна", „Українець" і „український". Одним словом: від 150 літ наш нарід в Росії не зове всеї своєї землї инакше як лише „Україна", а себе „Українцями". Слова „Русь" там вже давно не знають, а слово „русский" значить стілько, що Москаль, „московський".

„ЧОМУ ЛИШЕ В ГАЛИЧИНЇ ЗАХОВАЛАСЬ НАЗВА „РУСЬ"?

Як сказано повисше, лише в однїй Галичинї заховали ся старосвіцькі назви „Русь", „Русин" і „руський" на означенє нашої народности і землї. У нас, в Галичинї, до нинї кажемо

на свою землю „Галицька Русь", себе називаємо „Русинами", а свою мову „руською" мовою. Коли ж ми, Галичане кажемо „Русь", то розуміємо під тим словом ту саму землю, яку наші братя з Росії звуть „Україною", се є всю землю заселену нашим народом, але не розуміємо під тим іменем анї Білоруси, анї Московщини. Значить: імя „Русь" є в Галичинї, в австро-угорській части нашої землї (і лише в межах Австро-Угорщини) рівнозначне з іменем „Україна". Чомуж лише в Галичинї (а також в сусїднїй, невеличкій Буковинї і за Карпатами, серед угорських Руснаків) заховали ся ті старосвіцькі, княжі назви: „Русь", „Русин", „Руснак" і „Руський" на означенє нашого народу і нашої землї?

Отже стало ся се з слїдуючих причин: Галичина (а таксамо Буковина і угорська Русь) се найдальше на захід положені частки нашої Руси-України, а до того такі частки, що межують від заходу і від полудня з цїлком чужими „неруськими" народами: Ляхами, Словаками, Мадярами і Румунами (Волохами). Від 10-го столїтя по Христї ті наші західні землї підпали під власть київсько-руської, княжої держави і наслїдком того приймили вони поволи також імя „Русь". Тим іменем „Русь" і „Русини" звикли їх від давного часу звати західні і полудневі сусїди (Ляхи, Словаки, Мадяре, Румуни), особливож Ляхи. А знов наші галицькі предки стикаючи ся раз-враз з чужими сусїдами (особливо з Поляками) тако жпривикли вживати на означенє своєї землї і народности імен

„Русь” і „Русин”. Натомість наші галицькі пред ки не потребували ніколи уживати якої иншої назви на означенє свого народу і не потребували занехувати імени „Русь”, бо по перше Галичина се край положений з цілої Руси-України найдальше від Московщини, а по друге Галичина (враз із Буковиною і Угорською Русию) се одинока частина нашої землї, що не підпала під власть Росії. Галицькі Українцї отже не бували в тім положеню, щоби через слово Русь” і „руський” виходило яке непорозумінє що до їх народности, бо не стикали ся з Москалями, котрі присвоїли собі назву „русский”, і ніхто не накидав їм слова „Малороссия”, та „малорусский”, як се робили російські царі на Українї. Галицькі Русини здавендавна прямо не знали иншого „руського” наро ду, анї иншої „руської” мови, крім свого, полу днево-руського народу і крім полуднево-русь кої мови, бо ніколи не стрічали ся вони з другим, хижим народом, котрий би також звав ся „руским”, анї ніхто ніколи не пробував зробити їх на силу „мало-рускою” прищіпкою „вєліка рускаво народа” (т. є. Москалїв). Коли наші закордонні братя в Росії прямо мусїли занехати імя „Русь” і „руський”, а приняти лише імя „Україна”, аби тим способом відріжнити ся від „русских”, (т. є. від Москалїв) — то Галичане не мали цїлком сеї потреби зміняти своє імя і тому то старе імя „Русь” заховало ся у Галичинї. Коротко кажучи: де ми Українцї стрінули ся з Москалями (русскіми), там загибли цїлком слова „Русь”, „Русин”, і „руський”, а остали

лиш слова „Україна” „Українець” і „український”. Деж наш нарід не мав ніякого діла з Москалями, там і не було баламуцтва через слово „Русь” і „руський”, а через се й заховали ся там ті старосвіцькі назви в ужитю по нинїшний день.

Крім того є ще дві причини, задля яких в Галичинї заховали ся так довго старосвіцькі назви „Русь”, „Русин” і „руський”, яко назва нашої національности. Ото по перше Галичина будучи через 450 років провінцією польської держави, носила через увесь той час урядову назву „руске воєвудзтво”, або таки прямо „Русь”. До Польщі належали (крім Галичини) також і инші руські землї, але всї ті провінції носили свої урядові назви від своїх головних міст (приміром: воєводство київське, брацлавське, канївське, пінське і т. д.). Одна лише Галичина не мала в польській державі особливого імени від жадного міста, лише носила імя „Русь”, або „руське воєводство”, яко свою особливу назву. Та дивна проява вийшла звідси, що Галичина перша з усіх руських земель зістала прилучена до Польщі (р. 1341) і більше як через 200 років, сама одна з цілої Руси-України входила в склад польської держави, поки аж р. 1569, через люблинську унію, і решту Руси-України не прилучено до Польщі. Через більше як 200 років було отже так, що Польща складала ся з самих польських воєводств і з одного лише руського. Польські воєводства носили ріжні місцеві назви, а одиноке руське воєводство (Галичину) називав польсь-

кий уряд таки просто „руським воєводством", або „Русию". Се вистарчало, аби відріжнити се воєводство від усіх инших чисто-польських воєводств. І так остало через привичку також тоді, коли 1569 р. прилучено до Польщі більше руських воєводств. Ті нові руські воєводства названо від їх головних міст, а при Галичині, аж до самого кінця Польщі, остала вже урядова назва „воєводство руське", або прямо „Русь". Се —розуміє ся — причинило ся дуже до захованя слова „Русь" і „руський" іменно у Галичині.

ЯК ГАЛИЧИНА ВІДБИЛАСЬ ВІД УКРАЇНИ І ЯК СЕ ПРИЧИНИЛОСЬ ДО ЗАХОВАНЯ НАЗВИ „РУСЬ" У ГАЛИЧИНІ?

Вкінци назва „Русь" і т. д. задержала ся в Галичині ще й для того, бо Галичина, се була часть нашої землі, що лежала найдальше на захід від Київа і гетьманської України і загалом була положена найдальше від нашого національно-політичного осередка над Дніпром. Сей наш історичний осередок носив колись назву „Русь" і звідтам перенесла ся вона і на Галичину, бо Галичина довгі літа залежала від Київа-Руси, а потім вже від своїх князів, але з київсько-руського роду. Пізнійше сей наш політичний осередок над Дніпром став звати ся „Україною" та став (від часів Богдана Хмельницького) независимою державою, яка вправді бажала прилучити до себе також і Галичину, не мала однак на стілько сили, аби се ви-

конати. Богдан Хмельницький бажав вправді прилучити Галичину до своєї української держави і в тій іменно цїли (аби одержати поміч від царя для завойованя Галичини) заключив він переяславську умову з Московщиною. Двічи навіть сей великий гетьман державГаличину через час кількох місяців в своїх руках. Однак Московщина порозуміла ся з Польщею і не схотїла помагати Хмельницькому до визволеня Галичини, бо не бажала собі зросту України. Через се Галичина лише дуже короткий час входила в безпосередну злуку з козацькою Україною. Се вистарчало, аби назва „Україна" приняла ся в галицьких народних піснях і щоби ся назва стала мила і рідна галицько-руському народови, яко назва звязана тїсно з неустрашимими борцями за нашу волю, українськими козаками. Однак сего було за мало, аби ся назва затерла в нас старосвіцьке імя „Русь". Галичина за коротко жила цїлком разом з козацькою Україною, аби загубити старе імя, а приняти нове — тим більше, що як раз від Хмельниччини історичні дороги Галичини і козацької України розходять ся. До Хмельниччини Галичина враз з козацькою Україною жили одним житєм: зразу в державі староруській, а потім під Польщею. Від Хмельниччини дороги сих двох частин нашого народу розійшли ся. Галичина остала в ляцькім ярмі, ще більше приголомшена та знищена Ляхами з пімсти за бунт. Натомість осередок нашого полїтичного житя — козацька република, Україна, — перейшла під зверхність Московщини і зігибала в клїщах цар-

ських, тяжко борячи ся о своє політичне житє. Тяжка доля нашого народу по смерти Хмельницького дійшла до того, що Польща, Московщина і Туреччина договором у Андрусові з р. 1691 на спілку займили „правобережну" (переднїпрянську) Україну в незаселену пустиню, аби тим способом розірвати наш нарід на дві осібні части: західну, що оставала при Польщі і східну (заднїпрянська Україна-Гетьманщина, що підлягала Московщинї. По серединї між ними лежала переднїпрянська Україна через кільканадцять літ пустинею, поки її не засе лило на ново нове козацтво-гайдамацтво. В той спосіб між Галичиною а козацько-українською републикою-Гетьманщиною на кількадесять років зірвані була зносини цілком, поки поволи не заселила ся на ново правобережна Україна нашим народом із заходу і зі сходу. За той час однак козацька Гетьманщина за Дніпром, лишена власним силам і придавлена Росією, доживала уже послїдних літ. А в Галичинї знов, лишеній помочи з Київа, до решти зляшили ся інтелїґентні кляси Українців і завмерла всяка народна думка серед нашого народу. Галичина а наддніпрянська Україна майже забули за себе, що вони істнують на світї — не то, аби мали свідомість своєї національної єдности. Так тревало аж до 60-их років 19 столїтя. Розуміє ся, що таке довге відчужене Галичини від України також причинило ся дуже до сего, що назва „Україна" не виперла з Галичини назви „Русь".

Загалом можна сказати, що **Галичина тому**

заховала назву „Русь", бо довгі часи жила значно відмінним житєм, як решта нашої землї. Всї ті причини, які в Росії виперли назву „Русь" з нашої землї (сусїдство русских", „общерусска" полїтика царів і відпорність України-Гетьманщини яко нашої держави і т. д.) — не істну вали цїлком в Галичинї, яка анї не сусїдує з Москалями („русскіми"), анї не зазнала „общерусскої" полїтики російських царів, анї не входила в склад гетьманської України. Полїтичне житє нашого народу від часів Хмельниччини сконцентрувало ся (зосередило ся) лише на Українї наддніпрянській і там кипіло воно дов гий час дуже сильно, доки його не добили Петро І. і Катерина II. Там, на Українї вирабляла ся наша національна свідомість і полїтична дум ка, там жило постійно змаганє до злуки всеї Руси-України в одну національну независиму державу. Там, на Українї, зачало ся також наше народне відродженє о цїлих 50 лїт скорше, як в Галичинї. — Між тим Галичина від часів Хмельниччини прямо завмерла на довгі часи. Національне руськье житє в Галичинї уста ло, а українська народність заховала ся лише несвідомо в масах темних панщизняних хлопів і то лише тому, бо Ляхи-шляхта не мали хлопів за людий та навіть не дбали в тих часах про се, якою мовою говорять ті хлопи — так як не дбає ся, яким голосом реве робучий віл. Через се лише руська народність в Галичинї пере жила тяжкі часи народного занепаду, доки в 19-тім столїтю не прокинула ся (головно під впливом України) до нового житя. Коли от-

же Україна жила майже безперервним національним житєм — Галичина довгі часи була мертва. На чім станула вона за часів Хмельниччини, на тім стояла до половини 19-го віка. Галичина їшла отже на самім кінци нашого національного розвою. Тому вона заховала назву „Русь". Ся стара назва свідчить, як позаду остала Галичина у національно-історичнім розвою поза Україною наддніпрянською.

ЗБЕРІМ КОРОТКО, ЩО ДОСИ СКАЗАНО?

Ось так перейшли ми історію назв „Русь" і „Україна" від найдавнійших часів, які затямила память наших предків, аж до часів найновійших. Усе, що ми розказали дасть ся зібрати в слїдуючі точки:

1) Назви „Русь" і ‚Україна" майже рівно давні, бо назва Русь зявляє ся уже в 9 столїтю, а назва Україна в 12 столїтю; виходить з того, що назви Україна не видумали жадні Ляхи, бо сю назву сотворив сам наш нарід ще в тих часах, коли були руські князї, а Ляхів у нас ще не було;

2) Обі ті назви повстали в осередку нашого народу, над середущим Дніпром, в околицях Київа;

3) Обі назви означали зразу лише малий простір землї над середущим Дніпром, в околицях Київа;

4) Обі назви розширили ся опісля на великі простори землї, а то через се, що в давній-

ші часи київське племя „Русь", а пізнійше козацька Україна відгравали головну ролю в політичнім і культурнім житю широких земель по обох боках ріки Дніпра;

5) Назва „Русь" була зразу довгі віки назвою династично-державною, княжою; назва Україна відразу була народною, бо серед самого народа зродила ся;

6) Назва „Русь" аж по довгих столітях стала приймати ся серед широких кругів народу, яко назва національна, але разом з тим дістає вона аж три значіня, відповідно до сего, що витворили ся три руські народи; назва „Україна" приймила ся серед цілого нашого народу дуже скоро в часах Хмельниччини;

7) Серед нашого народу, а таксамо у західно-европейських чужинців, назва „Русь" означала лише наш українсько-руський нарід, а в часах Хмельницького стала вона у нас одно значною з іменем Україна;

8) Назва Русь, яко назва старуської династично-княжої держави, не мала цілком національного значіня; колиж пізнійше присвоїли собі її аж три, окремі „руські" народи, і коли через се дістає вона аж три окремі національні значіня; тоді стає вона нездатною до відріжненя тих трох „руських" народів від себе. Через се, аби уникнути непорозуміня, оден „руський" нарід зачинає звати ся „Білорусинами", другий „Москалями", а третий „Українцями". — Натомість назва „Україна" разом з своїм політичним розширенєм зискує чисто національне значінє на означенє нашого народу та

виключає всяке непорозумінє, про який нарід вона говорить;

9) Задля тих власне причин назви „Русь" і „руський" загибають у тої части нашгоо народу, що прийшла під Росію, а іменно діє ся се від тоді, від коли російські царі заборонили Москалям імя „Москаль", а наказали уживати лише імени „русский". Від тоді назва „Україна" займає місце давної назви „Русь".

10) Нині назва „Русь" заховала ся лише в австрійсько-угорській части нашої землі, яка не стикає ся з Москалями („русскіми") натомість в Росії уживають тамошні Русини лише назви „Україна".

З сказаного доси виходить, що **національною назвою нашого народу є таксамо добре імя „Русь" і імя „Україна".**

ЯКЕ НИНІ БАЛАМУЦТВО З НАЗВАМИ „РУСЬ" І „РУСЬКИЙ"?

Назва „Русь" має однак за собою по перше ту невигоду, що вона що иншого значила тому 1000 років, а що иншого значить тепер. Тому 1000 років була се держава руської династії з Київа, а жадного народу „руського" ще не було, бо тоді загалом ще не було великих народів, а були лише дрібні племена. Нині назва „Русь" уживає ся лише в Галичині і є се національне імя на означенє нашої народности в відріжненю від Москалів і Білорусів. Коли отже хтось в якій науковій або політичній ста-

ті ужиє слова „Русь", то не все можна знати на певно, яку то „Русь" має він на думці; чи ту давну, зложену з усяких, славянських і несла вянських племен — чи сучасну „Русь-Україну" т. є. край, заселений Русинами.

Дальша назва „Русь" має за собою ту невигоду, що вона вживає ся тепер лише в малій Галичині, а натомість цілком не уживає ся на великій Україні, в Росії. В Росії має вона лише давне значінє і в межах Росії уживає ся слова „Русь" лише в історичних книжках, на означенє давної київської княжої держави. Ніколи натомість не вживає ся в Росії слова „Русь" ані на означенє України, ані тим менше на означенє Московщини. Слово „Русь" в межах Росії завмерло. Таксамо слово „Русин".

Ще більше невигоди і баламуцтва з словом „руский" (у нас каже ся і пише ся звичайно „руський", а у Москалів „русский"). В давних часах, тому 1000 літ, слово „руський" (так тоді писали) означало походженє з київського племени „Русь" або приналежність до держави київських князів з роду „Русь". Були отже „руські" князї, а в тих князів були їх піддані з ріжних племен — Славяне і не-Славяне — „руські" люди. Цілком що иншого значить се слово нинї, і то цілком що иншого значить в Галичині, а що иншого в Росії.

В Галичині означає се слово в нинїшних часах приналежність до нашого народу, до Русинів. Коли ми в Галичині кажемо „руська мова", то се значить наша, українсько-руська мова, а не московська, нї білоруська. Натомість

в Московщині, і загалом в цілій російській державі, слово „русский” значить стілько саме, що „Москаль” або „московський”. Коли в Росії каже ся „русской язик”, то се значить „московська мова”, коли-ж там каже ся на чоловіка „ето русской”, то се значить: „се Москаль”. З того виходить таке баламуцтво, що як Москаль читає в наших галицьких ґазетах слова „руський нарід в Галичині не хоче стати Москалями” — то він сам не знає, що думати. Він найперше дивує ся, що в Галичині є якийсь „руской народ”, якісь видко „рускіе” (Москалї), такі самі, як коло Москви. А далї не може йому зміститися в голові, чому той „русской” народ (ніби то Москалї) з Галичини має щойно ставати „Москалями-русскіми”, коли він уже ними т. є. „русскіми” є. Вкінци дивно йому, як той „русской народ” з Галичини може не хотїти бути таким „русским” (Москалем). А все те баламуцтво через те, бо у Москаля слово „русский” значить цілком що инше, ніж у нас, в Галичині. А знов наш Русин з Галичини, як зійде ся часом з Москалями або як читає московські ґазети, не може зійти з дива, чого ті Москлаї звуть себе „русскіми” і свою мову „русскою”, а натомість нас звуть вони „хахлами” і кажуть, що ми, галицькі Українці, цілком не говоримо „па русскі”. Те непорозумінє знов виходить з того, що слово „руский” инше значінє має у нас в Галичині, а цілком инше в Росії.

ЯК ВИКОРИСТАЛИ СЕ БАЛАМУЦТВО МОСКОВСЬКІ АҐЕНТИ У ГАЛИЧИНЇ.

От з сеї якраз двозначности і з сего баламуцтва скористали ті російські висланці-аґенти, що защіпили у нас т. зв. москвофільство. Користаючи з того двозначного слова „руский", вони вмовили в деяких наших інтеліґентів, бу цім то ми галицькі Українці, а Москалї („русскіе") то оден нарід з одною мовою, одною історією і одною народною душею. Вони сказали так: Ви, Галичане, є „руский" нарід, і Москалї є також „русской народ". Отже се є оден нарід, що має дві відміни: одна „великоруска", а друга „малоруска". Ви, „Малороси" з Галичини покидайте свою просту мову і прий майте нашу, панську, образовану, „великоруску". В той спосіб зросте єдність і сила „руского" народу.

Але ті хитрі аґенти не згадували ні словечком про се, якого то „руского" народу сила зросте, коли ми, галицькі Русини, покинемо свою рідну окрему мову і свою окрему, рідну народність та станемо „ґаваріть па вєліка рускі". Іменно **вони не згадували нічого про се, що тим способом зросте сила Москалів нашим коштом, а ми, Українцї, цілком загинемо, бо затратимо свою мову і народну окремішність.** Дальше не згадували ті аґенти ні слова про се, що слово „руський" вкрали Москалї колись, давнійше від нас, що то слово „руський" мало в ріжні часи ріжні значіня і що нинї має во но ще два цілком ріжні значіня: инше в Гали-

чині, а инше в Росії. Все те вони хитро промовчали, аби в каламутній воді ловити рибу в свій, московський, державний сак.

Чомуж наші люди дали ся збаламутити тим підступним помішанєм двох ріжних значінь слова „руський"? — По перше тому, бо було в нас ще недавно богато людий (а й тепер такі є), котрі не знали правдивої історії минувшини нашого народу, і ті всі повірили на слово московським аґентам. — По друге, ще недавно галицькі Українці почували ся дуже слабосилі перед Поляками і в зневірі опускали руки. Колиж аґенти з Росії шепнули їм в вухо, що Росія се є могуча „русская" держава,яка ніби то „оборонить" Русинів від Поляків, то ті зневірені люди хапали ся сеї фальшивої науки, наче потопаючий, що хапає ся і бритви, як йому її наставити. — По трете було в нас богато людий (особливо між старшим духовеньством), яким подобали ся російські порядки, де хлоп не мав жадного голосу, цар-батюшка правив у державі, а піп у селї. Тому їх серце склонювало ся до „русского" царя, і вони вирікали ся свого рідного, бо казали, що наша історія є „хлопська" і „гайдамацька". — По четверте було в нас богато таких інтеліґентів (і ще є такі), яким забажало ся конче відріжнити ся мовою від простого народа і тому вони хопили ся тої науки, буцім „великоруска" мова є „образований, літературний, русский язик", а буцім наша „малорусска" мова се „язик свинопасов". Забули сараки, що під Москвою і пани і свинопаси говорять одною мовою московсь-

кою „великорускою"; значить, що й „великоруска" мова таксамо добре „язик свинопасов", як і „малоруска", отже „малоруска" мова не гірша від „великорускої". — По пяте, наші люди з Галичини мало дуже знали, як живе ся народови на Україні, як там Москаль давить нашу мову, як наші братя з України старають ся двигнути з темноти і неволї, і т. д. Через се московським аґентам легко прийшло вмовити в деяких наших людий, будьто нема жадної України. і будьто її „видумали Ляхи". Московські аґенти казали так тому, бо знали, як наш нарід не любить Ляхів. — Вкінци по шесте були в нас (і ще є) такі людцї, що ласі на гріш. А в Москаля є досить рублїв, аби ними купувати собі побрехачів-ґазетярів, ще й до того серед таких бідаків, як ґалицькі Українцї. Отже за московські гроші стали виходити ріжні „русскіи" ґазети, яких редактори пишуть за рублї і самі не вірять в те, що пишуть для баламученя народа. Ось чому в нас приймило ся на якийсь час москвофільство т. є. наука, буцім-то Русин а Москаль то все одно. Але воно загибає скоро — разом з тим, як нарід пізнає свою правдиву історію, як у нас ширять ся вісти про се, що діє ся в Росії і на Україні, — загалом як разом з тим, нарід наш освідомляє ся.

ЧИ НАМ ЗРІКАТИ СЯ НАЗВИ „РУСЬ" І „РУСИНИ"?

Щож галицьким Українцям робити? Чи може закинути нам цілком слова „Русь" і „Русин", а приняти назви „галицька Україна" і „галицькі Українці", аби не ріжнити ся іменем від 30 міліонового нашого народу за кордоном?

Ні! Галицькі Українці, цілком не потребують вирікати ся назви „Русь" і „Русин", бо вживаючи в мові або в письмі тих назв, ми добре се знаємо, що ті слова значать тесаме, що „Україна", та „Українець". Ми знаємо, що „Русь" а Україна", то все одно, що то одна і тасама земля, так само як „Русини" і „Українці" то оден і той сам нарід. Можна Москалям мати аж чотири назви (рускіє, Росіяне, Великороси і Москалї), можна Полякам мати дві назви (Поляки і Ляхи), можна найосвіченїйшому народови на світї, Анґлійцями, мати для свсого краю дві назви (Анґлія і Велика Британія) — то можна і нам мати дві назви: „Русини" або „Українцї". Впрочім не в назві річ, а в єдности мови і історії. Колиж у нас та сама мова і та сама історія, що в Українців в Росії, тож все одно, чи звемо ся ми „Русинами", чи декуди „Руснаками" чи переважно ‚Українцями". Тому нам, Галичанам, нема потреби вирікати ся назви „Русь" і „Русини". Але при тім ми повинні завсїгди тямити на се, що Русин а Українець, то все одно та що через те ми також є „Українцями" а наша галицька земля є частию великої української землї.

Щож дотичить ся слова „руський", то ми

повинні добре уважати, хто сего слова вживає і що при тім має має на мисли той, хто його вживає. Як того слова вживаємо ми, то се слово „руський” значить тілько, що наш „український” (малоруський), а не „московський”; колиж того слова вживає Москаль, або москвофіл, ще й пише його з двома с, (русскій), тоді се слово значить тільки, що „Москаль”. „московський”. Се треба добре тямити, — аби не дати ся тим словом збаламутити бо москвофіли при його помочи пускають тумана менше свідомим в тім ділї людям.

ЧИ НАЗВА „УКРАЇНА” НОВА І ЧИ ВОНА ВЖИВАЄСЬ НАШИМ НАРОДОМ ?

На тім ми і скінчили би, та не завадить ще на конець роздивитись, чи наш селянський нарід в Галичині вживає слова „Україна” чи ні. Москвофільські ґазети пишуть, буцїм те слово видумали Ляхи, буцїм наш нарід сего слова не вживає, та буцїм наші українські (руські) патріоти напихають його народови штучним способом.

Ми вже повисше вияснили докладно і навели з староруських лїтописів дословні докази на се, що назви „Україна” не видумали жадні Ляхи”, що вона зявила ся в давній Руси вже около р. 1150, коли у нас ще Ляхів ні на лік не було, та що слово „Україна” се також наша народна, старосвіцька назва. Ми вияснили рівнож, як та народна назва „Україна” стала ми-

лою всему народови і як вона поволи затерла собою старшу, княжо-боярську назву „Русь". Тепер роздивимо ся ще тільки в тім, чи наш сільський нарід в Галичині вживає назви „Україна" і чи він еї любить, чи ні?

Яких слів вживає наш нарід споконвіку, се найліпше пізнати по старих піснях та думах. „З пісні слова не викидають" — каже народна приказка. Тому в піснях найкраще заховує ся богацтво слів нашої народної мови, та з пісень можна пізнати, яке слово є старе і миле народови. Отже мусимо се сказати твердо, **що є тисячі старосвіцьких народних пісень і дум, де стоїть слово „Україна", а нема ні одної народної пісні, де би стояло слово „Русь".** Се найліпший доказ, що назва „Русь" була княжа і боярська, а тепер є історично-наукова.

Щоби хто не сказав, що говоримо на вітер, то з поміж тисячів примірів наведемо бодай кілька.

Хто не знає у нас пісні про козака Мороза? Співають її може в цілій Галичині, а зачинає ся вона — як знаєте — так:

Ой, Морозе, Морозеньку
Ти преславний козаче!
Гей! за тобою Морозеньку,
Вся **Українонька плаче.**
Не так тая **Україна,**
Як те гордеє військо...

І так дальше розказує ся в тій старій пісні про се, як Ляхи його зловили в неволю і му-

чили та як його мати, стара Морозиха за ним побивала ся.

Посадили Морозенька
На високій Могилі:
Гей! поглядай ся, Морозеньку,
По всій своїй **Україні!**

Україна! Милий Боже,
Та й те гордеє військо!
Прощай-же ми стара нене,
Тай ти любая прічко!

Ось так співає нарід по цілій Галичині про того славного Мороза, що був подільським полковником під рукою Богдана Хмельницького і воював з Ляхами в Галичині. А який горячий український патріотизм бє з отсеї сільської, народної пісні! За Морозом **вся Українонька плаче,** Мороз поглядає **„по всій своїй Україні"** та скрикує на ляцких муках як справдішний герой-патріот: **Україна! Милий Боже!** Тай теє гордеє військо! Прощайже ми..."

Що ся пісня значить? — Значить, що наш нарід в Галичині вважає себе українським, свою землю зве Україною і величає козака Мороза за український патріотизм!

А знаєте сю пісню „Розвивай ся, ой ти старий дубе!" Є то пісня про се, як по зруйнованю Січи Москалями Запорожці втікали під Турка за Дунай. Стоїть у тій пісни таке:

Ой, розвив ся тай у край дороги та дуб зелененький,
Виїзджає тай з **України** козак молоденький.

Ви, галочки-сизоперочки, підоймїть ся в гору!
Ой, ви хлопцї, славні запорожцї вернїть ся до
дому!

І сю пісню співають у нас в Галичинї по селах деяких повітів.

Або звісна у Галичинї пісня про Максима Залїзняка, отамана Гайдамаків. Зачинає ся вона так:

Максим, козак Залїзняк,
Козак з Запорожа,
Як виїхав на Вкраїну
Як повная рожа!

Ну, а пісня „Стоїть явір над водою", де розказує ся, як загинув козак, що поїхав у Московщину. Співає ся в тій пісни так:

„Ой, поїхав в Московщину,
Та там і загинув;
Свою милу Україну
На віки покинув....

Або знов пісня про козака Швачку, проводира Гайдамаків, що бив ся з Ляхами і якого зловило московське військо, що прийшло на поміч панам-Ляхам та віддало його Ляхам на муки. Співає ся там в тій пісни:

Ой, побрали та попарували,
Та повезли возами —
Ой, оглянеш на ту Україну
Тай обіллєш ся сльозами.
Ой, забрали тай попарували
Як тих голубів у парі,

Гей, засмутилась уся **Україна**
Як то сонечко в хмарі.

І таких пісень, де нашу землю, сам наш нарід називає Україною, що й „своєю" і „милою" Україною, є не сотки, а тисячі. А пісні ті поважні, старосвіцькі, зложені нашими і дідами і прадідами, які добре знали, за яку вони землю лють свою святу кров!

Отже сам нарід своїми піснями дає найліпший доказ, що „Україна" се наша народна наз ва нашої землї. Тому назви „Україна" не цураймось, **але вживаймо її зарівно з книжним, старим словом „Русь". Хто каже народови цурати ся назви „Україна", той каже нам цурати ся своєї власної минувшини, своїх дідів і прадідів, які бороли ся і йшли на муки за Русь-Україну.**

Поляки нас не спольщили, то і Москалї нас певно не змосковщать, хоч би і як крутили з тие двозначним словом „русский". Знаймо лише, що ми є народ 30 міліоновий, осібний від Ляхів і Москалів, котрий мав колись свою княжу державну „Русь" і свою народно-козацьку республику „Україну", та котрий тепер зве ся „Русинами" або „Українцями". Знаймо, що в Росії, на Україні є 9 разів тілько Українців, що у Галичині, та що вони ідуть до тої самої цїли, що і ми — то є до того, аби ми, галицькі Українцї враз з Українцями з Росії утворили одну, могучу і самостійну, народну державу **РУСЬ-УКРАЇНУ!**

Передрук виданя з 1907 року.

КУПУЙТЕ КНИЖКИ!

В Українськім Голосі можете дістати слідуючі книжки:

Культура, Національність і Асиміляція ...... 30 ц.
Українська Читальня, або що кождий Українець повинен знати —..................... 25 ц.
Наша мова, крім того: Ґеоґрафія України і Характер Українця, Поляка і Москаля ... 10 ц.
Житє і наука грецького фільозофа Сократа, з додатком: Огляду історії фільозофії. —. 25 ц.
Стилїстика, Поетика і Реторика — з додатком про красу мови і будову вірша .... 30 ц.
Хмельниччина в Галичині, В. Будзиновського. 20 ц.
Кайдашева Сімя, Нечуя-Левицького .... 60 ц.
Кльод Ґе, В. Гіґо. Крім того другі оповіданя 20 ц.
Як Львиця виховала царського сина, оповіданє 20 ц.
Шкільні образки, Д. Макогона. .... 10 ц.
Сїра кобила, монольоґ .... 5 ц.
Перша пригода Ничипора Довгочхуна ..... 15 ц.
Опришок і др. оповіданя .... 20 ц.
Подорож Ґулївера до краю великанів опов. . 20 ц.
Подорож Ґулївера до краю лїліпутів, опов. . 20 ц.
Видїнє паломника в Єрусалимі і др. опов. .. 20 ц.
Місяць Свідок, і др. оповіданя .... 20 ц.
Девять братів і десята сестриця Галя, опов.. 20 ц.
Хан і його син, або Українка бранка, др. опов. 20 ц.
Пімста робітника, оповіданє .... 20 ц.
Календар Українського Голосу на 1915 рік.,. 15 ц.
Подорож до місяця .... 40 ц.
Кармелюк і Невільничка, два опов. М. Вовчка 20 ц.
Звідки походить назва Русь-Україна ...... 30 ц.
Пімста за кривду — драма .... 30 ц.
Буквар, для науки читаня і писаня —...... 25 ц.
Перша читанка .... 30 ц.

Замовленя враз з грішми посилати на адресу:

UKRAINIAN VOICE

Box 3626, Winnipeg, Canada.

Ширіть Українську Літературу!